

והנה יש לחקור ארבעה מחקרים. המחקר האחד: אם הספר כולו הוא של
 35 דוד? [יש אומרים כי כל הספר לדוד], ויפרשו "מזמור לאסף" (נ'; ע"ג-פ"ג)
 שהמזמור לדוד, ונתנו ביד אסף לנגן; וכן "לבני קרח" (מ"ב; מ"ד-מ"ט;
 פ"ד-פ"ה; פ"ז-פ"ח) וראייתם: "למנצח לידותון מזמור לדוד" (ל"ט),
 "למנצח על ידותון מזמור לדוד" (ס"ב). ויפרשו "תפלה למשה איש האלהים"
 (תה', צ') שהוא לדוד ונתנה לבני משה. ויפרשו כי "לשלמה אלהים משפטיך
 40 למלך תן" (ע"ב), כי התנבא על שלמה או על המשיח שהוא בן בנו. ויפרשו
 "למנצח מזמור לדוד יענך יי ביום צרה" (כ'), שהוא כנגד בנו או המשיח. וכן
 יאמרו על "מזמור לדוד נאם יי לאדני" (ק"י) שהוא כנגד המשיח, ויש אומרי'
 על אברהם אבינו. וכל המזמורות שאין עליהם כתוב מי חברם — כשנים
 הראשונים — הכל לדוד. ויש מהקדמונים שאמרו כי "תפלה למשה איש
 45 האלהים" (צ') היא למשה, כאשר הקים המשכן, וכל המזמורות שהם אחרי
 התפלה הנזכרת, שאין עליהם כתוב שם, הן לשבעים סנהדרין.
 ויאמר ר' משה הכהן נ"ע, כי המזמורות שעליהם כתוב "לדוד" רובם לדוד ולא
 כלם, כמו: "יענך יי ביום צרה" (כ') אמר כי חבר זה המזמור אחד
 מה[מ]שוררים על דוד, וכן "נאם יי לאדני" (ק"י). ואמ' כי כן "מזמור שיר
 50 ליום השבת" (צ"ב), כי יום השבת לא חברו! ואם נמצא בדרש ('מדרש
 תהילים', צ"ב, ג'; רס"ג, 'סידור', עמ' קכ"א), יש לו סוד. ואמר כי הכת'
 "לאסף" (נ'; ע"ג-פ"ג) [איננו] אסף המשורר שהיה בימי דוד; וכן "לבני
 קרח" (מ"ב; מ"ד-מ"ט; פ"ד-פ"ה; פ"ז-פ"ח) אינם בני הימן רק בני בניהם;
 "ותפלה למשה איש האלהים" (צ') היא שלו; ומזמור "לשלמה אלהים
 55 משפטיך למלך תן" (ע"ב) — דברי אחד מהמשוררי' על שלמה המלך; ודברי
 איתן והימן — כמשמעם, רק הסתפק לו במזמור "חסדי יי עולם אשירה"
 (פ"ט). וכאשר אמר "לידותון" (ל"ט) — לנגן. והמזמורות, שאין עליהם שם,
 לא ידענו למי הם. ג"כ אמר כי "לבני קרח" — לאחד מבני קרח שהם מזרע
 הימן המשורר, ולא נודע מי חברו מהם. ויאמר כי (ה) "משכיל שיר ידידות"
 60 (מ"ה) — כמשמעו על דוד, וכן "ובת צור" (שם, 13), "שמעי בת וראי"
 (שם, 11).

35 [יש אומרים כי כל הספר לדוד] — מחמת דמיון הסופות ("לדוד... של דוד") נשמטה, ככל הנראה, ההגדרה
 של העמדה הראשונה, והשלמתיה על פי ניסוחה בפתח ההקדמה השניה (שורות 10-11).

49 מה[מ]שוררים — תוקן בהתאם ללשון "אחד מהמשוררים" הבאה לקמן בשורה 55, וכן בפירושו הנדפס ל-
 כ', 1 המתחס לאותו הענין.

52 [איננו] — מילת השלילה הושלמה בהתאם להמשך המשפט שבו נאמר "וכן לבני קרח" אינם בני הימן רק
 בני בניהם" (שורות 52-53). ראיה נוספת משמש הניסוח של עמדתו שלו, החלוקה על זו של אבן ג'קטילה: "וכל
 'מזמור לאסף' הוא לאסף המשורר שהיה בימי דוד, וכל 'לבני קרח' הם בני הימן המשורר..." (שורות 69-71).

והנה יש לטעון עליו בתשובות רבות, מהם שמצאנו "הודו ליי קראו בשמו" (ק"ה) שהוא לדוד, כי כן כתו' בספר דברי הימים (דה"א, ט"ז, 7), ואין בספר תהלות כת' 'לדוד'; אעפ"י שיוכל לדחות בקנה רצון, כי הכתו' בדברי הימים הוא לדוד. ולפי דעתי שכל מזמור שאין עליו שם, לא ידענו מי חברו; ויתכן 65 היות סמוך עם אשר לפניו, כמו "ברכי נפשי את יי" (ק"ד) עם המזמור השני (ק"ג), גם אחריו — "הודו ליי קראו בשמו" (ק"ה). ג"כ "תפלה למשה" (צ') שהיא שלו, ויתכן היות גם "יושב בסתר עליון" (צ"א) דברי משה, וכן אמרו קדמוננו. וכל "מזמור לאסף" (נ'; ע"ג-פ"ג) הוא לאסף המשורר, שהיה בימי דוד. וכל "לבני קרח" (מ"ב; מ"ד-מ"ט; פ"ד-פ"ה; פ"ז-פ"ח) הם בני הימן 70 המשורר נכד שמואל הנביא, והוא "הימן האזרחי" (פ"ח) הוא (ישיהו) שהיה בימי דוד. רק מה שאמר ר' משה הכהן כי "שלמה" (ע"ב) הוא לאחד המשוררים על שלמה איננו רחוק. ויתכן היותו לדוד, כי באחרונה — "כל תפלות דוד בן ישי" (ע"ב, 20). ג"כ שלמה <צ"ל: שכמה> מזמורות על דוד — 75 — אעפ"י שהוא כתו' "מזמור לדוד" הוא על דוד. רק "למנצח לידותון" (ל"ט), גם "על ידותון" (ס"ב) הוא לדוד.

והמחקר השני: מי חבר זה הספר? — אין צורך להשיב; אחר שהחכמים ז"ל העתיקו, כי אנשי כנסת הגדולה חברוהו, די לנו. והמחקר השלישי: אלה דברי דוד ודברי המשוררים אם הם שירות 80 ומזמורות ותפלות ממש, אם נאמרו ברוח הקדש, ויש מהם דברים שעברו, ו[מ]הם עתידים להיות? הנכון מה שאמרו קדמוננו, כי ברוח הקדש נאמ' ספר תהלות. והנה מצאנו כתו': "במצות [דוד] איש האלהים" (נחמ', י"ב, 24), ואמ' על השירים: "המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם" (דה"א, ט', 22), וטעם "באמונתם" — באמונת (ה)רוח הקדש. וכת' על דוד: "תבנית כי כאשר 85 <צ"ל: כל אשר> היה ברוח הקדש עמו" (דה"א, כ"ח, 12), ובדבריו האחרונים: "רוח יי דבר ביי" (שמ"ב, כ"ג, 2). וכתב על הימן האזרחי: "להימן

71 (ישיהו) — בכתב היד כתוב: "יושיהו", אך האות ו' מסומנת למחיקה. אין זאת כי המעתיק, או מתקנהו, הניח שהכוונה ל-ישיהו, הנזכר בדה"א, י"ב, 6 כאחד מבני קורח שבאו אל דוד לצקלג. ברם, לא מחזור כלל מדוע זה יזוהה הימן דוקא עם איש זה; ואמנם לא בהמשך (שורות 71-72) ולא בפירוש הנדפס לתה', פ"ח, 1 אין שום התיחסות לזיהוי מעין זה. אי לכך מוטב, אולי, להניח שתיבה זו אינה אלא פרי הכפלה דיטוגרפית של התיבה "שהיה" הבאה לאחריה.

74 <צ"ל: שכמה> — בהשפעת השם "שלמה", הנזכר שחי פעמים במשפט הקודם (שורות 72-73), חזר המעתיק וכתב כאן בטעות "שלמה" במקום "שכמה".

82 [דוד] — המילה הושלמה על פי לשון הכתוב, ובאשר היא חיונית לטיעון.

85 <צ"ל: כל אשר> — תוקן על פי לשון הכתוב, מפני שגירסת "כי כאשר" משובשת בעליל. לעומת זאת לא הושמטה בסיפא מילת "הקדש", אף-על-פי שהיא חסרה בכתוב, מכיון שיתכן מאד שהיא נוספה בידי הראב"ע עצמו על דרך הפראפראזה המבהירה או מכח טעות בציטוט.

חוזה המלך בדבר האלהים" (דה"א, כ"ה, 5), וכתב על אסף: "על יד אסף הנביא <צ"ל: הנפא> על ידי המלך" (דה"א, כ"ה, 2), וכתב: "הימן וידותון הנביאים <קרי: הנפאים>" (דה"א, כ"ה, 1). ובעבור קדושת אלה השירים והמזמורות מלא הבית בימי שלמה כבוד השם כי כן כת': "וכהרים קול בחצוצרות ובמצלות ובכלי השיר ובהלל ליי... והבית מלא עשן" (דה"ב, ה', 13). ואם טען טוען: מה טעם תפלה ברוח הקדש? הראינו לו: "תפלה לחבקוק הנביא" (פרק ג'), ובישעיה: "יי חננו לך קוינו" (ל"ג, 2), ובירמיה: "רפאני יי וארפא" (י"ז, 14).

95 והמחקר הרביעי: מה טעם אלה השמות הכתובים על קצות המזמורות — כמו: 'למנצח', 'מכתם', ו'משכיל', [ו] 'על אילת השחר' — והם ה' מזמורים <צ"ל: ואם המזמורים> דבקים זה עם זה? והנה הגאון ז"ל אמ' כי הם דבקים, ואמ' כי טעם "בברחו מפני אבשלום בנו" (תה', ג'), דבק עם "למה רגשו גוים" (תה', ב'), והטעם: שיקרה לקושרים על המשיח כמו לאבשלום. וזה דרך דרש. 100 כי הנה זה הספר נחלק על חמשה חלקים כחלקי התורה, והנה בחלק הראשון כתב "בברחו מפני אבשלום בנו" (תה', ג'), שהיה קרוב מאחרית ימי דוד, ובחלק החמישי כתב "בהיותו במערה תפלה" (תה', קמ"ב)! והנה בתורה כתב "באחד לחדש השני בשנה השנית" (במ', א', 1), [ואחר כן: בחדש הראשון בשנה השנית (ע"פ במ', ט', 1)], על כן אמרו המעתיקים ז"ל: "אין מוקדם 105 ומואחר <צ"ל: ומאוחר> בתורה" (ספרי, 'בהעלותך', ס"ד). הנה האמת שכל מזמור ומזמור עומד בפני עצמו.

מלת 'מזמור', לדעת ר' משה הכהן, מגזרת "לא תזמור" (ויק', כ"ה, 4), כאלו הוא דבר נכרת, עומד בפני עצמו, וכן בשירי קדר כפי לשונם. והנכון בעיני

88 <צ"ל: הנפא> — תוקן על-פי לשון הכתוב, שכן קשה ליחס. לראב"ע החלפה כזאת של צורה נדירה בשכיחה.

97 <צ"ל: ואם המזמורים> — צריך לתקן את "והם" ל'ואם' משום שבהמשך אין כל קשר בין בירור פשרו של המינוח שבכתורות לבין בירור שאלת הזיקה העניינית שבין מזמורים סמוכים, ולפיכך מן הדין שכאן תוצגנה שתי שאלות נפרדות. גם ההנחה שהשאלה השניה תוסב על חמישה מזמורים סמוכים מסוימים, אשר מונח זהה בא בכותרתם, אינה סבירה משום שהתופעה אינה נידונה כלל בהמשך. ואף טיבה שלה אינו מחוור, שכן 'למנצח' בא אמנם בחמשת המזמורים הסמוכים י"ח-כ"ב, אך בנוסף לכך גם בשנים עשר המזמורים נ"א-ס"ב, ובשבעת המזמורים ס"ד-ע'. ואילו המונחים 'מכתם', 'משכיל' ו'אילת השחר' אינם באים כלל ברצף של ה' מזמורים.

103-104 [ואחר כן... השנית] — הראב"ע מסתמך על העובדה ששני הכתובים במ', א', 1 ו-ט', 1 באים בסדר כרונולוגי הפוך, גם בפתיחה לפירושו הקצר לדניאל (מהד' מאתיוס, עמ' 2; מהד' מונדשיין, עמ' 7), בפירושו לבר', י"א, 29 ובשיטה האחרת לבר', ה', 32 (מהד' וייזר, א', עמ' קע"ד). בשלושת המקומות הללו הוא מביא את שני הכתובים, ואינו סומך על הקורא שיצרף מכוח בקיאותו את הפסוק השני (ט', 1). לכן השלמתיו כאן, על סמך ההנחה שהוא נשמט מחמת שוויון הסופות ("השנית... השנית"). את המילים המוספות לקחתי כלשונן מפירושו לבר', י"א, 29.

שמלת 'מזמור' — שיר שהוא על דרך מערכת חכמת הנגינות והוא על 110 מתכונת שלמה, אמור כל דבר בעתו, בין שיהיה לשמחה או לאנחה, על כן: "[מזמור לדוד] בברחו מפני אבשלום בנו" (תה', ג'), "מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך" (תה', ע"ט). ויש אומרים כי טעם "מזמור [לדוד]" שראה ברוח הקדש שימלט על כן כתו': "ויענני מהר קדשו סלה" (תה', ג', 5) — פעל עבר, כאשר פירשתי, כי כל גזרה שנגזרה — ואם היא לעתיד! — דרך 115 הנביאים לדבר כרצונם, וכמהו: "באו גוים" (תה', ע"ט). ובדברי משה: "וישמן ישורון ויבעט" (דב', ל"ב, 15), וב"מזמור לאסף": "והשב לשכנינו... ואנחנו עמך וצאן מרעיתך" (ע"ט, 12-13). ולפי דעתי שאין הפרש בין "מזמור לדוד" ובין "לדוד מזמור", כי "חיים תפשו... תפשו חיים" (מל"א, כ', 18) שוים הם.

120 מלת 'למנצח' — זאת המלה לא מצאנוה כי אם בדברי דוד, ובדברי השירות ובתפלת חבקוק שהוא על דרך ספר תהלות, כי שם כתו' "על שגינות" (חב', ג', 1) — כמו "שגיון לדוד" (תה', ז', 1), ובסוף "בנגינות" (חב', ג', 19) — כמו "על נגינ(ו)ת לדוד" (תה', ס"א, 1), ומלת 'סלה' — בשלשה מקומות (חב', ג', 3, 9, 13). והנה נחלקו המפרשים במלת 'למנצח', כי יש אומרים 125 שמלת 'מנצחים' — השרים הפקודים על המשוררים, כמו הימן, ואסף ואיתן. וראיתם שאמר "ושלשת אלפים ושש מאות מנצחים להעביד את העם" (דה"ב, ב', 17), והנם שרים על "מאה וחמשים אלף" (שם, 16). והנה טעם 'למנצח' — שנתן זה השיר המנצחים <צ"ל: למנצחים>. ויש אומ' — והוא הנכון בעיני — שהמלה מגזרת נצח, והנה 'למנצח' — למנגן נצח. וכת' על 130 המשוררים: "כי יומם ולילה עליהם במלאכה" (דה"א, ט', 33), והנה (ה)טעם 'למנצח' — שנתן דוד זה השיר אל מנצ' — למנגן נצח. והעד כי הוא כן: "לנצח על מלאכת בית יי ארבעה ועשרים אלף, ושוטרים ושופטים ששת

111 [מזמור לדוד] — לנוכח הנוהג הרווח אצל המעתיקים לקצר במובאות ובדבור המתחיל השלמתי את המובאה, שכן הדיון נסב על מילת 'מזמור' (ואמנם במובאה השניה היא כלולה).

112 [לדוד] — יש צורך בהשלמת המובאה משום שקיצורה מטשטש את העובדה שמדובר כאן באורח ספציפי על מזמור ג', כפי שבהמשך מאוזכר מזמור ע"ט (שורות 116-117).

120 המלה לא — אחרי תיבות אלה באה בכה"י הדיטוגרפיה "המלה ל", מסומנת למחיקה.

123 נגינ(ו)ת — מילת "נגינות" באה בלשון רבים בפסוקים רבים, ואילו הצירוף "על נגינת לדוד" בא רק בלשון יחיד. לכן צריך לתקן הן כאן והן בציטוט החוזר של פסוק זה (לקמן שורה 135), מקום שם אומר הראב"ע במפורש שהמילה מנוקדת בפתח.

128 <צ"ל: למנצחים> — בכה"י כתוב: "למלת המנצחים", והתיבה הראשונה מסומנת למחיקה. התוכן מחייב לגרוס 'למנצחים', ושם מעידה המילה המחוקה שהסופר אכן ראה לפניו את האותיות "למ..." אך נשתבש, ומשחש בטעותו לא תיקן אותה כראוי.

130 (ה)טעם — האות ה' הושמטה למען נהירות המשפט, ומן הסתם מקורה בדיטוגרפיה.

אלפים" (דה"א, כ"ג, 4). "למנצח בנגינות" (תה"ד, 1; ועוד) — לפי דעתי, שהיו לישראל נגינות רבות על נעימות קודם דוד. והנה הזכיר הנועם, ואמר 135 תחלת השיר והוא "בנגינות", וכן: "על נגינ(ו)ת לדוד" (תה"ס"א, 1), והעד שהוא סמוך ופתוח התי"ו. וכן: "על מחלת לענות" (תה"פ"ח, 1) — סמוך מגזרת "כל המחלה" (מל"א, ח', 37) כאשר אפרש, כי רבים פירשוהו מגזרת 'מחול'. וכן: "אל הנחילות" (תה"ה', 1) וכן: "על השמינית" (תה"ו', 1; י"ב, 1), ויש אומרי': כלי שיש לו שמנה יתרים, [כמו]: "בנבל עשור" (תה"ל"ג, 2; 140 קמ"ד, 9). וכן: "על הגתית" (תה"ח', 1; פ"א, 1; פ"ד, 1), ויש אומרי' מגזרת 'גת', כטעם "כדורך בגת" (יש', ס"ג, 2), והגאון אמר כי זה השיר נתנו למשפחה הגתית והם "בית עובד אדום הגתי" (שמ"ב, ו', 10-11; דה"א, י"ג, 13). וכן: "על אילת השחר" (תה"כ"ב, 1) — נועם כך וכך, ורבים אמרו: על כנסת ישראל, וטעם "אילת" שהיא עורגת בלילה כאילת, עד עלות השחר 145 הדומה לישועה. ור' משה אמ' כי "אילת" מגזרת "כגבר אין איל" (תה"פ"ח, 5), והנכון — מה שהזכרתי. וכן: "להזכיר" (ל"ח, 1; ע', 1), ג"כ: "על ידותון" (תה"ס"ב, 1; ע"ז, 1), או — נתן המזמור לידותון. וכן: "על שושנים" (תה"מ"ה, 1; ועוד) תחלת השירה היתה. וכן: "על עלמות" (תה"מ"ו, 1), והגאון ז"ל אמר שהיא קול נעלם, ואין צרך. וכן: "יונת אלם רחוקים" 150 (תה"נ"ו, 1), ורובי המפרשים [אמרו] שהיא כנסת ישראל, ור' משה אמר שדמה עצמו ליונה שתדור בין אלומה רחוקה. וכן: "אל תשחת" (תה"נ"ז, 1; ועוד) — על נועם "אל תשחת" — תח[ל]ת שיר. וכן: "שושן עדות" (תה"ס', 1), וכן: "שיר למעלות" (תה"קכ"א, 1), או "המעלות" (תה"ק"כ, 1; ועוד). והגאון אמר שהוא הפך "על עלמות" (תה"מ"ו, 1), כי זה ינגנוהו בקול 155 בעלה <צ"ל: נעלה> וגבוה, על כן שירי המעלות קטנים. וחכמינו ז"ל אמרו כי חמש עשרה מעלות היו במקדש וכנגדם עשה שירים (סוכה, פרק ה', משנה ד').

135 נגינ(ו)ת — ראה ההערה לשורה 123 לעיל.

139 [כמו] — השלמתי למען הנהירות, אם כי הראב"ע מוותר לעתים על מילת קישור זו. בנבל — בכה"י המילה אינה ברורה, וביחוד קשה לפענח את האות ב' השניה. ואכן בשוליים חזר וכתב הסופר את האות ב', ככל הנראה כדי להבהיר זאת.

143 ורבים אמרו — בכה"י כתוב: "אמרו ורבים", אך המילים מסומנות להיפוך.

150 [אמרו] — השלמתי למען הנהירות.

152 תח[ל]ת — בקושי ניתן לקיים גם את גירסת כה"י "תחת", אך לשון "תחלת" נהירה יותר, והיא המשמשת תדיר בפי הראב"ע.

155 <צ"ל: נעלה> — גירסת כה"י "בעלה" חסרת כל מובן, והחילוף המשוער של האותיות הדומות ב'-נ' משמש כראיה אחרונה לכך שכה"י היחיד שבידנו הגיענו באמצעות סופר אשר עשה את מלאכתו באופן מכאני מבלי לשים לבו לתוכן.

[פירוש מזמור א']

1. אשרי. מלת אשרי אעפ"י שאיננה שם ולא פועל היא מגזרת "אשרוני בנות" (בר', ל', 13), ולא תמצא בלא יו"ד — סימן לשון רבים — שלא תתערב עם מלת 'אשר'. ורשעים פחותים מחטאים והנה הטעם שלא הלך בעצתם, ואפי' בדרך שיעמדו החטאים לא עמד, ואפי' במושב ליציים, הם הלעגנים, כמו "אם ללצים הוא יליץ" (משלי, ג', 34). וחכמים אמרו כי, אם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לשבת (עבודה זרה, י"ח, ע"ב), גם הוא נכון. וטעם זה הכתוב כדברי משה על התורה, ותחלת התורה ייחוד השם: "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (דב', ו', 7). והנה טעם הליכה בעצת רשעים — לעשות כמעשיהם, ובדרך חטאים לא עמד — כאדם שחושב אי-זה דרך ילך, ולא ישב — לשמוע דבר לעג. 2. כי. אין לו חפץ אפי' בדברי העולם כי אם בתורת השם לעשות ככתו' בה כי היא תענוגו. ובתורתו יהגה וזאת המלה תמצא על הלשון ועל הלב, כמו "לא יהגו בגרונם" (תה', קט"ו, 7), "והגיון לבי לפניך" (תה', י"ט, 15), על כן מלת לילה. 3. והיה. פלגי מים — מגזרת חלקים שיצאו מהנהר, וכן "נהר פלגיו" (תה', מ"ו, 5). ואמ' פלגי מים כי הם רבים. וטעם אשר פריו — שיפתח לבו להבין דברי אמת וסוד נפשו שהוא הפרי. ועלהו לא יבול — לא ימחה שמו. ויש אומרים כי השם יתן לו זרע בעתו, ועלהו לא

1 אשרי — בפירושו הנדפס אין הוא דן בזאת על אתר, אך הוא רומז לכך בביאורו ל"ק"ט, 5, וראה גם ביאורו לקה', י', 17.

3 ורשעים — כאן הוא מפרש שיש בפסוק סדר יורד של חומרה, ומביא גם את דעתם ההפוכה של החכמים; ואילו בנדפס הוא מסכים לדעת חז"ל, לפיה החומרה הולכת וגוברת (כך באר גם רס"ג; ראה: קאפח, 'תהילים', עמ' מ"א), וחולק על דעת ר' משה הכהן, הוזה לעמדתו כאן ואף מנוסחת באורח דומה. הראב"ע לא שינה את דעתו מן הקצה אל הקצה, שכן כבר כאן הוא מוכן להודות שגם פירושם של החכמים אפשרי. בניגוד למנהגנו כיום, הוא מוצא לנכון לאזכר את אבן ג'קטילה כאשר הוא מסתייג מדעתו, ולא דוקא כאשר הוא מאמץ אותה (וכך נהג, בדרך כלל, גם רד"ק לגביו). פוזננסקי ("תהילים", עמ' 44) שיער שהראב"ע שאב את דברי חז"ל מפירושו של אבן ג'קטילה לתהילים, לפי שהם מובאים שם כלשונם. השריד נותן לכך אישור של ממש, שכן לעומת ההבאה הפראפראסיסטית שבנדפס מובאים כאן דברי חז"ל באורח פחות או יותר מילולי, כפי שהם מובאים על-ידי אבן ג'קטילה.

7 וטעם — ההשוואה לקריאת-שמע באה גם בנדפס, וכן ב'יסוד מורא', שער י'.

11 כי אם — בשני הפירושים ביאוריו דומים, ורק האסמכתות שונות.

14 פלגי מים — בעוד שכאן הוא מבאר שהעץ שתול בין פלגים רבים, הרי בנדפס הוא מעדיף להסביר את לשון הרבים בהוראה של אחד מרבים, ומביא לכך שלש ראיות.

16 פריו — פענוח המיטפורות דומה בשני הפירושים, אך הוא מפורט יותר בנדפס.

17 לא ימחה — בכה"י באה מילת "יבול" בשנית בין "לא" לבין "ימחה", אך היא סומנה למחיקה.

יבול — רמז להוננו. וכל אשר יעשה יצליח שב אל "אשרי האיש" (לעיל, פס' 1) וכמוהו: "ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם" (תה', קכ"ד, 6).
 20 ור' משה [אמר] כי כל אשר יעשה — לכל סעיף שילקח ממנו. 4. לא.
 הנה פירש טעם "אשרי האיש" כי הרשעים, ואם פרחו כעשב, בבא עליהם הצרה פתאם יאבדו, ואם עמדו הם, לא יעמדו בניהם, שהם חשובים כמוהם. והנה הדבק בשם, נפשו היא שבעה כעץ השתול על המים, והנפש הרחוקה ממנו — לעולם רעבה בעולם הזה, ואף כי בעולם הבא. אשר תדפנו רוח ואיננו, והרוח לא תוכל לנדוף העץ השתול. והטעם — כי השם יציל הצדיק מצרותיו. 5. על. יקומו — כמו: "וקם לו" (ויק', כ"ז, 19) — לא יוכלו לעמוד ביום המשפט לעתיד לבא, או לא יעמדו במקום המשפט, ויהיה וחסטאים בעדת צדיקים בטעם כפול כמשפט. 6. כי יודע. כל

18 שב אל אשרי האיש — גם בנדפס הוא אינו מסב את "יעשה" ו"יצליח" על העץ אלא על ה"איש" שבפס' 1 (ראה לכך את הסברו של פרייס, "תהילים", עמ' 185), אך שם חסרה הראיה מתה', קכ"ד, 6 הבאה להוכיח שתיתכן התיחסות כזאת לפסוק רחוק (בביאורו ל"קכ"ד, 6 הוא אכן מניח זאת בפשיטות).
 20 ור' משה — נסיונו זה של אבן ג'קטילה לבאר את "יעשה" ו"יצליח" כהמשכו של המשל מובא גם בנדפס, אך באורח אנונימי בשם "יש אומרים".

לא — במזמור משול הצדיק לעץ שתול, והרשע — למוץ, והניגוד שבין שני הדימויים האלה אינו ברור. הראב"ע מציע פתרונות שונים לבעיה זו בשני פירושו. כאן הוא סבור שהניגוד שבין הצדיק לבין הרשע הוא כפול, ושעל כן יש להשלים לכל דימוי את ניגודו — הצדיק יחזיק מעמד כעץ שמימיו נאמנים, בעוד שהרשע יבול כעשב באין גשם (דימוי העשב שאול מתה', צ"ב, 8); הרשע ידוף כמוץ, בעוד שהצדיק איתן כעץ שתול. לעומת זאת בנדפס הוא אינו מעמיד את דימוי המוץ כניגודו של דימוי העץ, ובצמצמו את הניגוד לתחומו של פס' 4 עליו למצוא בו גם את היפוכו: הרשע נדף ברוח כמוץ, בעוד שהצדיק "דומה לדגן שהוא עומד", רוצה לומר נשאר בגורן.

26 יקומו — בשני הפירושים מבוארת מילה זו במשמע של להחזיק מעמד. כאן בלבד הוא מביא לכך ראייה מויק', כ"ז, 19, ואף מציג שתי אפשרויות אלטרנטיביות להבנת ענין העמידה במשפט — זמנית או מקומית. לפי הראשונה לא יוכלו הרשעים לעמוד "ביום המשפט", רוצה לומר לצאת זכאים בדין, ולפי האפשרות השניה לא תבא להם עמידה "במקום המשפט", רוצה לומר שהם יכשלו בעימות המשפטי עם הצדיקים.

27 ויהיה — אם נבחר באפשרות השנייה, אזי תהיה הסיפא בגדר של כפל הענין במילים שונות כמקובל בנבואה ובשירה — "וחטאים (לא יוכלו לעמוד) בעדת צדיקים" (למינוח שבפי הראב"ע השווה לשונו בביאורו לתה', ע"ג, 2: "הטעם כפול כמשפט לשון צחות").

28 כי יודע — הקושי שבפסוק 6 הוא כפול — כיצד ניתן לומר שה' יודע רק את דרך הצדיקים כאשר ידיעתו אמורה להיות חובקת-כל? ומה לידיעת ה' את דרך הצדיקים ולאובדנם של הרשעים? תשובת הראב"ע כאן היא, כמדומה, שהכתוב איננו מתייחס לענין ידיעתו המושלמת של הבורא את ברואיו ולא-יכולתם של הברואים להגיע לידיעת אמת של הבריאה, אלא לידיעה במובן של הכרה. לפי זה יזכו הצדיקים בהכרתו של ה', ואילו הרשעים יאבדו מכח אי-הכרתו בהם. ברם, ידיעת ה' את הצדיקים אינה שכר על פעולתם, אלא פועל יוצא של ידיעתם הם את ה', שכן רק ידיעה זו יכולה להעניק חיי נצח לנשמת הצדיק. הראב"ע מודה שענין זה — המהווה אבן פינה בהשקפתו (השווה לעיל עמ' 191 ואילך) — לא כתוב כאן במפורש אלא רמז בלבד, וכדי לסבר את האוזן של הקורא הרגיל הריהו מציע גם ביאור לא פילוסופי המובע באמצעות משל ממלך בשר ודם המכיר רק במכיריו,

החלקים וחלקי החלקים השם שבראם הוא ידעם לבדו, ואין נברא יוכל לדעתם
 30 באמת, רק טעם כי יודע רמז כי היודע השם אז יעמוד, ודעת השם תעמידנו
 לנצח, או על דרך משל — כדרך מלך, כי המלך יעשה טוב לאשר יכיר, ולא
 יכיר כי אם מי שיכירנו. והנה ודרך [...]

רשעים

וגומל להם טובה (והשווה ביאורו לעמוס, ג', 2 מקום שם הוא גם כן מסתייע במשל המלך). בפירוש הנדפס הוא דן
 בצד אחר של הבעיה — היחס שבין ידיעת ה' את הכללים לבין ההבחנה בין ידיעתו את הצדיקים לאי-ידיעתו את
 הרשעים. הבסיס העיוני המשותף לשני ביאורים אלה ניתן בפירוש הארוך לשמ', ל"ג, 21. וראה רוזין,
 'פילוסופיה', עמ' 62-63; פרייס "תהילים", עמ' 188-189.

32 ודרך — כאן נקטע השריד, ומביאור הסיפא של הפסוק לא נותר לנו אלא שומר-הדף "רשעים".

4. הקדמת הפירוש הנדפס — 'השיטה השנייה'

<p>לְמֹל אַחַת גְּדֻלּוֹתָיו נִקְלָוֹת וְיָרִיץ כָּל צָבָאוֹ עַל מְסֻלּוֹת עֲלִילוֹתָיו פְּלִיאֹת גַּם מְגֻלּוֹת יְקָרוֹת כִּי בְּכֶתֶם לֹא מְסֻלּוֹת וְכָל חֶפְצֵי לְכוֹנֵן לוֹ תְּפִלּוֹת וְהוּא עֲזָרִי לְהַחֲלִי גַם לְכָלֹת</p>	<p>אֲגִידֶל אֶל אֲשֶׁר כָּל הַגְּדֻלּוֹת בְּרוּחַ פִּי יִסּוּבֵב הָעֲגָלוֹת רְצוֹנוֹ תַעֲשֶׂנָּה כָּל הַמּוֹלּוֹת הַדָּרוֹ אֶעְרוֹךְ תָּמִיד בְּמִלּוֹת מְשׁוֹשׁ לְבִי פָנִי צוּרֵי לְחִלּוֹת וּבִשְׁמוֹ אֶכְתֹּבָה סֵפֶר תְּהִלּוֹת*</p>
--	---

נאם אברהם בר (נ"א: בר') מאיר אבן עזרא הספרדי: זה ספר תהלות יש בו מזמורים ושם המשורר או המחבר כתוב בראש המזמור, ויש מהם רבים בלא זכר שם המשורר — כמזמור הראשון, גם השני, ומזמור "יושב בסתר עליון" (צ"א) ואשר אחריו. ומחלוקת גדולה יש בינות המפרשים: יש אומרים כי כל הספר לדוד, והיה נביא. והעד — "כמצות דוד איש האלהים" (נחמ', י"ב, 24), וככה לא נמצא בספרינו, כי אם על נביא! ועוד שאמר בדבריו האחרוני "רוח יי דבר ביי" (שמ"ב, כ"ג, 2) — כמו: "הדובר ביי" (זכ', א', 9) — ועוד: "ומלתו על לשוני" (שמ"ב, כ"ג, 2). ומצאנו שם ידותון מחובר עם דוד במזמור (ס"ב). והיה כן כי המזמור לדוד, ונתנו לידותון לנגן, כי הוא אחד מהמנצחים. וככה "לשלמה אלהים משפטיך למלך תן" (ע"ב) — נבואת דוד על שלמה בנו; ו"תפילה למשה איש האלהים" (צ') הוא לדוד, ונתן המזמור לבני משה, לשבואל ובניו; וככה כל מזמור "לאסף"; ו"לבני קרח" — לאחד מבני הימן נכד שמואל שהיה מבני קרח, ככתו' בדברי הימים (דה"א, ו', 18); ו"על נהרות בבל" (קל"ז), גם "אלהים באו גוים בנחלתך" (ע"ט) — נבואת דוד שהתנבא לעתיד, על דרך: "הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו" (מל"א, י"ג, 2). ויש אחרים אומרים, כי אין בספר הזה נבואה לעתיד, ובעבור זה כתבוהו הקדמונים עם איוב ומגילות, והעד — "מזמור" ו"שיר" ו"תפלה". ואמרו כי "על נהרות בבל" (קל"ז) חברו אחד מן המשוררי' בבבל. וככה אמרו כי כל מזמור "לבני קרח" (מ"ב; מ"ד-מ"ט; פ"ד-פ"ה; פ"ז-פ"ח) הוא לאחד מן

הערה על דרך ההדרה: מאחר שעומדת להופיע מהדורה מדעית של הפירוש הנדפס מעשה ידי מ' סילבר, לא יובא בזה מנגנון של חילופי גירסאות להקדמה זו. היא ניתנת כאן לצורך הציטוט והאיזכור בנוף הספר, על-פי הדפוס הראשון — ונציה רפ"ה/1525 — אשר נוסחו מצטיין במהימנותו, בתוספת של סימני פיסוק ומראי-מקומות. שני חילופי גירסאות הובאו בסוגריים בתוך הטקסט (שורות 7 ו-49) ושנים ניתנים בזה. בשורה 6: תהלות* — בכ"י אחד ובדפוס הראשון: "תפלות", ואילו באחד-עשר כ"י: "תהלות" וכצ"ל. בשורה 11: כמצות — לשון הכתוב היא "במצות", וכך בשני כ"י.

המשוררי' מבני בני הימן שהיו בבבל, ודבריה' יורו על הגלות ולא ימצא ככה בדברי דוד. ואמרו כי גם אסף — שם משורר היה בבבל, ואיננו אסף המנצח שהיה בימי דוד. וככה איתן האזרחי חבר מזמור (פ"ט) בהכרת מלכות בית דוד בימי צדקיהו. והמזמורי', שאין כתוב עליהם שם, לא ידעו המחברי' זה ספר תהילו' שם המחבר. וככה "לבני קרח" — לאחד מזרעו, ולא ידעו שמו. 30 ו"אשרי תמימי דרך" (קי"ט) — דברי נער מנערי ישראל, היה לו כבוד ממלכי בבל, והעד: "במה יזכה נער" (שם, 9); "צעיר אנכי ונבזה" (שם, 141); "גם (כי) ישבו שרים בי נדברו" (שם, 23).

דעתי נוטה עם דברי הקדמונים ז"ל, כי זה הספר כולו נאמר ברוח הקודש. 35 ולמה תמהו ממלת "שיר", והנה "שירת האזינו" (דב', ל"ב, 1) תוכיח, גם "תפילה לחבקוק" (חב', ג'). גם התנבא על לשון הצדיקי' — "עד אנה יי שועתי" (חב', א', 2), ובספר ישעיה — "למה תתענו יי מדרכיך" (יש', ס"ג, 17). וכל מזמור כתוב בראשו "לדוד" הוא לדוד, או לאחד מן המשוררים המתנבאים על דוד, על דרך "לשלמה אלהים משפטיך למלך תן" (ע"ב), שגם 40 הוא לאחד מהמשוררי' על שלמה. ו"תפילה למשה" (צ') הוא למשה. ו"מזמור לאסף" גם הוא לאסף שהיה בימי דוד, וכתוב עליו: "הַנָּפֵאָה על ידי המלך" (דה"א, כ"ה, 2). ו"לבני קרח" — לבני הימן המשורר, וכולם היו בימי דוד, וכתו' על הימן "חוזה המלך" (שם, 5). ו"לשלמה" (קכ"ז) — לאחד המתנבאי' על שלמה, או על המשיח בנו, כאשר נקרא שמו "דוד עבדי נשיא 45 להם לעולם" (יח', ל"ז, 25), על דרך: "ואתה אל תירא עבדי יעקב" (יר', ל', 10; מ"ו, 27). והמזמורים, שאין כתו' בראשם שם אדם, יתכן שאינן לדוד, [ו]אולי הם לדוד, כמזמור "הודו ליי קראו בשמו" (ק"ה), שאין שם שם 'דוד', והוא לדוד. וזה מפורש בדברי הימים (דה"א, ט"ז, 7), כי דוד חיברו על הארון, ונתנו לאסף המשורר (בכה"י: לשורר). ולמה תמהו מפרשים, בעבור שאין 50 בתחילת הספר 'נבואת דוד', כי אין ספק בין הישראלים, כי ספר בראשית משה אדונינו כתבו, כי ככה קבלו אבותינו הקדושים ז"ל, אע"פ שאין כתו' בתחילה 'וידבר השם אל משה'.

מפתח ביבליוגרפי

[בכותרים העבריים צוין מאמר במרכאות כפולות, וספר או כתב-עת — במרכאות יחידות. כותרים שאוזכרו פעם אחת בלבד לא נרשמו בדרך כלל במפתח, וכל פרטיהם הובאו בהערות]

- H. Avenary, "A Geniza Find of Saadya's Psalm-Preface and its Musical Aspects", *HUCA* 39 (1968), p. 145–162. אבנארי
- ש' אברמסון, "איגרת רב יהודה הלוי לרב משה בן עזרה", בתוך: 'ספר חיים שירמן — קובץ מחקרים' (בעריכת ש' אברמסון וא' מירסקי), ירושלים תש"ל, עמ' 397–403. אברמסון, "איגרת"
- ש' אברמסון, "ספר התג'נים (הצימוד) לרב יהודה בן בלעם", 'ספר חנוך ילון', ירושלים תשכ"ג, עמ' 51–149. אברמסון, "תג'נים"
- א' שילוח, 'האגרת על המוסיקה של האחים הנאמנים (בגדד, המאה העשירית)', תל-אביב 1967. 'אגרת'
- אברהם אבן עזרא, 'אגרת השבת', מהדורת מ' פרידלנדר, *Transactions of the Jewish Historical Society of England* 2 (1894/5), p. 61–75. 'אגרת השבת'
- I. Adler, *Hebrew Writings Concerning Music (In MSS and Printed Books from Geonic Times up to 1800)*, München 1975 (= RISM, vol. B IX²). אדלר, 'כתבים'
- S. Ochs, "Die Wiederherstellung der Kommentare Ibn Esras zu den Büchern Jer., Ez., Spr., Es., Neh., und Chr.", *MGWJ* 60 (1916), P. 41–58, 118–134, 193–212, 279–294, 437–452. אוקס
- ע' איגר, 'דיואן לרבי אברהם בן עזרא', ברלין 1886. איגר, 'דיואן'
- נ' אלוני, "שלשה קטעים חדשים מחיבורי אבן בלעם", 'בית מקרא', שנה ט' (תשכ"ד), חוב' א'-ב' (כ'-כ"א), עמ' 87–122. אלוני, "אבן בלעם"
- סעדיה גאון, 'האגרון' — כתאב אצול אלשער אלעבראני, מהדורת נ' אלוני, ירושלים 1969. אלוני, 'אגרון'
- נ' אלוני, 'תורת המשקלים של דונש, יהודה הלוי ואברהם אבן עזרא', ירושלים תשי"א. אלוני, 'המשקלים'
- Z. Ankori, *Karaites in Byzantium*, New York/Jerusalem 1959. אנקורי, 'הקראים'
- צ' אנקורי, "פרקים במשנתו המשיחית של יהודה הדסי הקראי — לקביעת הנוסח של 'נפלאות-המשיח' באשכל-הכופר", 'תרביץ' ל' (תשכ"א), עמ' 186–208. אנקורי, "פרקים"
- יהודה הדסי, 'ספר אשכל הכפר', גזולו 1836 (דפוס צילום: [ישראל חשמ"ד]). 'אשכל הכפר'

- א' אשתור, 'קורות' אשתור, 'קורות היהודים בספרד המוסלמית', כרך ב', ירושלים 1966.
- P. Birnbaum (ed.), *The Arabic Commentary of Yefet ben 'Ali The Karaite on the Book of Hosea*, Philadelphia 1942.
- ב"ז בכר, 'ר' אברהם אבן עזרא המדקדק', בתרגום א"ז רבינוביץ, תל-אביב תרצ"א.
- R.M. Bland (ed.), *The Arabic Commentary of Yefet ben 'Ali on the Book of Ecclesiastes, Chapters 1-6*, University of California Dissertation, Ann Arbor 1966.
- י' פילוארג, 'ספר בני רשף' [סופרקומנטאר על פירושי הראב"ע], פיטרקוב 1900.
- נ' בן-מנחם, 'ענייני אבן עזרא', ירושלים תשל"ח.
- ח' בן-שמאי, "מהדורה ונוסחאות מפירושי יפת בן עלי למקרא", 'עלי ספר', חוב' ב' (שבט תשל"ו), עמ' 17-32.
- ח' בן-שמאי, 'שיטות המחשבה הדתית של אבו יעקוב אלקרקסאני ויפת בן עלי', א'-ב', עבודת-דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשל"ח (בשכפול).
- J.J.L. Bargès (ed.), *Rabbi Yapheth Abou Aly in Canticum Canticorum Commentarium Arabicum*, Paris 1884.
- J.J.L. Bargès, *Rabbi Yapheth ben Heli Bassorensis Karaitae in Liberum Psalmorum Commentarii Arabici* [Cap. I-II], Paris 1846.
- נ' גולב, 'תולדות היהודים בעיר רואן בימי הביניים', תל-אביב 1976.
- I. Günzig (ed.), *Der Commentar des Karäers Jepheth ben 'Ali Halévi zu den Proverbien* [Cap. I-III], Krakau 1898.
- S.L. Skoss (ed.), *The Hebrew-Arabic Dictionary of the Bible of David ben Abraham Al-fāsī*, I-II, New Haven 1936-1945.
- סלמון בן ירוחם, 'ספר מלחמות ה'", מהדורת י"ל דודזון, ניו-יורק 1934.
- דונש הלוי בן לברט, 'ספר תשובות על רבי סעדיה גאון', מהדורת ר' שרויטר, ברסלאו 1866 (דפוס צילום: ישראל 1971).
- L. Dukes, *Literaturhistorische Mittheilungen ueber die ältesten hebräischen Exegeten, Grammatiker und Lexicographen*, Stuttgart 1844.
- דניאל אלקומסי, 'פתרון שנים עשר', מהדורת י"ד מרקון, ירושלים תשי"ח.
- S.R. Driver & Ad. Neubaur, *The Fifty-Third Chapter of Isaiah According to the Jewish Interpretations*, Vol. 2, Oxford & London 1877 (Reprint: New-York 1969).
- T. Hofmann, *Arabische Übersetzung und Erklärung Des XXII. Psalms von R. Jepheth ben Eli Ha-Bacri, nach*
- אשתור, 'קורות'
- בירנבאום, 'הושע'
- בכר, 'ראב"ע המדקדק'
- בלנד, 'קהלת'
- בני רשף'
- בן-מנחם, 'ענייני'
- בן-שמאי, "מהדורה"
- בן-שמאי, 'שיטות'
- ברג'ה, 'שה"ש'
- ברג'ה, 'תהילים'
- גולב
- גונציג, 'משלי'
- דוד אל-פאסי, 'אגרון'
- דודזון, 'מלחמות ה' "
- דונש, 'תשובות'
- דוקס, 'מפרשי'
- דניאל, 'פתרון'
- דרייבר-נויבאור
- הופמן, "מזמור כ"ב"

Handschriften veröffentlicht und ins deutsche übersetzt,
Tübingen 1880.

H. Hirschfeld (ed.), *Jefeth b. Ali's Arabic Commentary on Nahum...*, London 1911.

משה בן מ'מון, 'אגרת תימן', מהדורת א"ש הלקין, ניו-יורק תשי"ב.
א"ש הלקין, "מפתיחת רב סעדיה גאון לפרוש התורה", 'ספר היובל
לכבוד לוי גינצבורג', חלק עברי, ניו-יורק תש"ו, עמ' קכ"ט-קנ"ז.
א"א הרכבי, 'השריד והפליט מספר האגרון וספר הגלוי' [זכרון
לראשונים, מחברת חמישית], פטרבורג 1891.

א"א הרכבי, 'השריד והפליט מספרי המצוות הראשונים לבני מקרא'
[זכרון לראשונים, מחברת שמינית], פטרבורג 1903.

אברהם אבן עזרא, 'ספר השם', מהדורת ג"א ליפמאן, פיורדא 1834.
N. Wieder, *The Judean Scrolls and Karaism*, London 1962.
N. Wieder, "The Dead Sea Scrolls Type of Biblical Exegesis
Among the Karaites", in: A. Altmann (ed.), *Between East
and West*, London 1958, p. 75-106.

N. Wieder, "The Qumran Sectaries and the Karaites", *JQR*
(N.S.) 47 (1956/7), p. 97-113; 269-292.

G. Vajda, *Deux commentaries Karaites sur l'Ecclésiaste*,
Leiden 1971.

אברהם אבן עזרא, 'פירושי התורה', מהדורת א' וייזר, כרכים א'-ג',
ירושלים 1976.

E. Werner and I. Sonne, "The Philosophy and Theory of
Music in Judaeo-Arabic Literature", *HUCA* 16 (1941), p.
251-319; 17 (1942/3), p. 511-573.

טדרוס אבואלעאפיה, 'גן המשלים והחידות', מהדורת ד' ילין, א'-ג',
ירושלים תרצ"ב-תרצ"ז.

טדרוס אבואלעאפיה, 'שירי אזור', מהדורת ד' ילין, ירושלים תרצ"ו
(מצורף, בעימוד נפרד, לכרך ג' של 'גן המשלים והחידות', ירושלים
תרצ"ז).

ד' ילין, "המשקלים בשירת שמואל הנגיד", ידיעות המכון לחקר
השירה העברית בירושלים, כרך ה' (תרצ"ט), עמ' קפ"ג-ר"ח.
אברהם אבן עזרא, 'ספר יסוד מורא וסוד תורה', ירושלים תרצ"א
(דפוס צילום בתוך: 'כתבי ר' אברהם אבן עזרא', כרך ב', ירושלים
תש"ל).

ד' ירון, 'שירי החל לרבי שלמה אבן גבירול', א'-ב', ירושלים
תשל"ה-תשל"ו.

ד' ירון, 'דיואן שמואל הנגיד, בן תהלים', ירושלים תשכ"ו.
G.D. Cohen, *A Critical Edition with a Translation and Notes
of The Book of Tradition by A. ibn Daud*, Philadelphia 1967.

יהודה הלוי, 'ספר הכוזרי', תרגום אבן שמואל, תל-אביב תשל"ג.

הירשפלד, 'נחום'

הלקין, 'אגרת תימן'
הלקין, "מפתיחת"

הרכבי, 'הגלוי'

הרכבי, 'ספר המצוות'

'השם'

וידר, 'המגילות'

וידר, "פרשנות"

וידר, "קומראן"

ויידא, 'שני פירושים'

וייזר

וורנר-זונה

טדרוס, 'גן המשלים'

טדרוס, 'שירי אזור'

ילין, "המשקלים"

'יסוד מורא'

ירון, 'גבירול'

ירון, 'הנגיד'

כהן, 'ראב"ד'

כוזרי

- לוי, 'אברהם אבן עזרא' — חיו ושירתו, תל-אביב תש"ל.
 לוי, 'שירי-הקודש של אברהם אבן עזרא', א'-ב', ירושלים תשל"ו-תש"מ.
- מאזנים
 אברהם אבן-עזרא, 'מאזני לשון הקדש', מהדורת ו' היידנהיים, אופיכאך תקנ"א [1791].
- מאן, "פירושים קראיים"
 J. Mann, "Early Karaite Bible Commentaries", *JQR*, N.S., XII (1921/2), p. 435-526.
- מאן, "קונטרס"
 J. Mann, "A Tract by an Early Karaite Settler in Jerusalem", *JQR*, N.S., XII (1921/2), p. 298-527.
- מאתיוס, 'דניאל'
 אברהם אבן עזרא, 'פירוש הקצר... על ספר דניאל', מהדורת ה"י מאתיאוס, *Miscellany of Hebrew Literature*, כרך ב' (1877), עמ' 1-15 (בצד העברי), 257-276 (בצד האנגלי).
- מאתיוס, 'שה"ש'
 אברהם אבן עזרא, 'פירוש שיר השירים (מהדורא ראשונה)', מהדורת ה"י מאתיאוס, לונדון 1874.
- מגילת סתרים'
 שמואל מוטוט, 'פירוש על פירוש החכם רבי אברהם אבן עזרא זצ"ל בפירוש חמשה חומשי תורה', ויניציאה שי"ד [1554].
- מדרש תהילים'
 'מדרש תהילים המכונה שוחר טוב', מהדורת ש' באבער, וילנה תרנ"א/1891.
- מונדשיין, 'דניאל'
 אברהם אבן עזרא, 'הפירוש הקצר לספר דניאל', מהדורת א' מונדשיין, עבודת-גמר לתאר השני, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן 1977 (בשכפול).
- מונרו, "השירה"
 ג"ט מונרו, "השירה הספרדית-ערבית בתקופת הח'ליפות של קורדובה", 'הספרות' ו' (1975), חוב' 21, עמ' 101-118.
- מלטר, "חשוב הקץ"
 H. Malter, "Saadia Gaon's Massianic Computation", *Journal of Jewish Lore and Philosophy* 1 (1919), p. 46-59.
- מלטר, 'סעדיה'
 H. Malter, *Saadia Gaon: His Life and Works*, New York 1926 (1969).
- מלמד, 'מפרשי'
 ע"צ מלמד, 'מפרשי המקרא — דרכיהם ושיטותיהם', א'-ב', ירושלים תשל"ה.
- מנחם, 'מחברת'
 מנחם בן סרוק, 'מחברת מנחם', מהדורת צ' פיליפאווסקי, לונדון ואדינבורג 1854.
- מקור חיים'
 שמואל צרצה, 'ספר מקור חיים', מנטובה שי"ט [1559].
- מרגוליות, 'דניאל'
 D.S. Margoliouth (ed.), *A Commentary on the Book of Daniel by Jepheth ibn Ali the Karaite*, Oxford 1899.
- מרוויק, "דוד"
 L. Marwick, "A First Fragment from David b. Abraham al-Fasi's Commentary on Psalms", *Studies in Bibliography and Booklore* 6-7 (1962/5), p. 53-72.
- מרוויק, "יפת"
 L. Marwick, "The Order of the Books in Yefet's Bible Codex", *JQR* 33 (1942/3), p. 445-460.
- מרוויק, 'סלמון'
 L. Marwick (ed.), *The Arabic Commentary of Salmon ben Yeruham the Karaite on Psalms 42-72*, Philadelphia 1956.

- מ' מרמרשטיין, "שרידים מפתרוני הקראי דניאל אלקומסי", 'הצופה לחכמת ישראל' ח' (תרפ"ד), עמ' 44-60; 321-337; ט' (תרפ"ה), 129-145.
- נויבאור
A. Neubauer, "The Authorship and the Titles of the Psalms According to Early Jewish Authorities", *Studia Biblica et Ecclesiastica* II (1890), p. 1-58.
- נמוי, 'אנתולוגיה'
L. Nemoy, *Karaite Anthology*, New Haven 1952.
- סימון, "לדרכו הפרשנית של הראב"ע על-פי שלושת ביאוריו לפסוק אחד", 'בר-אילן' ג' (תשכ"ה), עמ' 92-138.
- סימון, "שתי גישות לשאלת מהימנות נוסח המקרא", 'בר-אילן' ו' (תשכ"ח), עמ' 191-237.
- פגיס, 'חידוש ומסורת בשירת-החול העברית: ספרד ואיטליה', ירושלים 1976.
- פגיס, 'שירת החול ותורת השיר למשה אבן-עזרא ובני דורו', ירושלים 1970.
- פוזננסקי, 'ג'קטילה'
S. Poznanski, *Mose B. Samuel Hakkahen Ibn Chiquitilla nebst den Fragmenten seiner Schriften*, Leipzig 1895.
- פוזננסקי, "יריביו"
S. Poznanski, "The Karaite Literary Opponents of Saadia Gaon in the Tenth Century", *JQR* [O.S.] 18 (1906), p. 209-250; 19 (1907), p. 59-85.
- פוזננסקי, "סעדיה"
S. Poznanski, "Miscellen über Saadja, III: Die Berechnung des Erlösungsjahres bei Saadja", *MGWJ* 44 (1900), p. 400-416; 508-529.
- פוזננסקי, "ענן"
S. Poznansky, "Anan et ses écrits", *REJ* 44 (1902), p. 161-187; 45 (1902), p. 50-69, 176-203.
- פוזננסקי, "קטלוג"
S. Poznanski, "Catalogue of Hebrew and Samaritan MSS in the British Museum", *REJ* 41 (1900), p. 301-308.
- פוזננסקי, "קראים"
S. Poznanski, "Karaite Miscellanies", *JQR* [O.S.] 8 (1896), p. 681-704.
- פוזננסקי, "תהילים"
S. Poznanski, "Aus Mose ibn Chiquitilla's arabischem Psalmenkommentar", *Zeitschrift für Assyriologie und Verwandte Gebiete* 26 (1912), p. 38-60 [= Goldziher Festschrift].
- פינס
S. Pines, "Studies in Abu'l-Barakāt al-Baghdādī's Poetics and Metaphysics", *Scripta Hierosolymitana* VI (1960), p. 120-198 (= *Studies in Abu'l-Barakāt Al-Baghdādī's Physics and Metaphysics*, Jerusalem & Leiden 1979, p. 259-334).
- פינסקער, 'לקוטי'
ש' פינסקער, 'לקוטי קדמוניות', א'-ב', וינה 1860 (דפוס צילום: ירושלים תשכ"ח).
- פינקל, "תהילים"
י' פינקל, "פירוש ר' משה בן שמואל הכהן אבן ג'קטילה על תהילים, המזמורים ג', ד' וח'", 'חורב' ג' (תרצ"ו/ז'), עמ' 153-162.

- פליישר, "לוקא" י"ל פליישר, "רבנו אברהם אבן עזרא ועבודתו הספרותית בעיר לוקא שבאיטליה", 'הסוקר' ב' (תרצ"ד), עמ' 77-85; ד' (תרצ"ו-ז'), עמ' 186-194 (נדפס שנית בתוך: ר"א בן עזרא, קובץ מאמרים על תולדותיו ויצירתו, תל-אביב תש"ל, עמ' 107-124).
- פליישר, "צרפת" י"ל פליישר, "רבנו אברהם אבן עזרא בצרפת", 'מזרח ומערב' ד' (תר"ץ), עמ' 352-360; ה' (תר"ץ-תרצ"ב), עמ' 38-46, 217-224; 289-300 (נדפס שנית בתוך: ר"א בן עזרא, קובץ מאמרים על תולדותיו ויצירתו, תל-אביב תש"ל, עמ' 69-106).
- פליישר, "רומא" י"ל פליישר, "רבנו אברהם אבן עזרא ועבודתו הספרותית בעיר רומא", 'אוצר החיים' ח' (תרצ"ב), עמ' 97-100; 129-131; 148-150; 169-171; ט' (תרצ"ג), עמ' 18-22; 85-86; 96-99; 134-136; 152-155.
- פליישר, 'שמות' אברהם אבן עזרא, 'ספר אבן עזרא לספר שמות' (=הפירוש הקצר לשמות), מהדורת י"ל פליישר, וינה 1926.
- פליישר, "שפת יתר" י"ל פליישר, "על דבר ספר היסוד ושפת יתר לראב"ע", 'קרית ספר' ג' (תרפ"ו), עמ' 165-168.
- פליישר [עזרא], 'שירת' ע' פליישר, 'שירת הקודש העברית בימי הביניים', ירושלים 1975.
- פרידלנדר, 'מסות' M. Friedlaender, *Essays on the Writings of Abraham Ibn Ezra*; London 1877.
- פרייס, "תהילים" א' פרייס, "פירוש ר' אברהם אבן-עזרא לתהילים א'", 'תרביץ' כ"ח (תשי"ט), עמ' 181-189.
- פרמר, 'זעדיה' H.G. Farner, *Sa'adyah Gaon on the Influence of Music*, London 1943.
- צונץ, 'הפיוט' L. Zunz, *Die synagogale Poesie des Mittelalters*, Berlin 1855.
- צוקר, "הערות" מ' צוקר, "הערות להקדמת רס"ג לתהילים", 'לשונו' ל"ג (תשכ"ט), עמ' 223-230.
- צוקר, "מפרושו" מ' צוקר, "מפרושו של רס"ג לתורה", 'סורא' ב' (תשט"ו/ז'), עמ' 313-355.
- צוקר, "קטע" מ' צוקר, "קטע מכתאב וג'וב אלצלוה לרבנו סעדיה", *PAAJR* כרך 43 (1976), חלק עברי, עמ' 29-36.
- צוקר, "קטעים" מ' צוקר, "קטעים מכתאב תחציל אלשראיע אלסמעיה לרס"ג", 'תרביץ' מ"א (תשל"ב), עמ' 373-410.
- צוקר, 'תרגום' מ' צוקר, 'על תרגום רס"ג לתורה', ניו-יורק 1959.
- צחות' C. del Valle Rodriguez, *Sefer Saḥot de Abraham Ibn Ezra — edition critica y version castellana*, Salamanca 1977.
- צילום: ירושלים תש"ל. (מראי-מקום ינתנו גם למהדורת ג"ה ליפמאן, פיורדא 1827; דפוס צילום: ירושלים תש"ל).
- צפנת פענח' יוסף בן אליעזר טוב עלם הספרדי, 'ספר צפנת פענח והוא פירוש על הראב"ע על התורה', מהדורת ד' הערצאג, כרך א' — קרקא 1911; כרך ב' — ברלין 1930 (דפוס צילום: חיפה 1967).
- קאופמן, 'החושים' D. Kaufmann, *Die Sinne — Beiträge zur Geschichte der*

Physiologie und Psychologie im Mittelalter aus hebräischen und arabischen Quellen, Budapest 1884.

סעדיה גאון, 'איוב עם תרגום ופירוש', ההדיר ותירגם י' קאפח, ירושלים 1973.

קאפח, 'איוב'

סעדיה גאון, 'ספר הנבחר באמונות ובדעות', ההדיר ותירגם י' קאפח, ירושלים 1970.

קאפח, 'אמונות'

בחיי בן פקודה, 'ספר תורת חובות הלבבות', ההדיר ותירגם י' קאפח, ירושלים תשל"ג.

קאפח, 'חובות'

סעדיה גאון, 'משלי עם תרגום ופירוש', ההדיר ותירגם י' קאפח, ירושלים 1976.

קאפח, 'משלי'

י' קאפח, 'פירושי רבינו סעדיה גאון על התורה', ירושלים 1963.

קאפח, 'פירושי'

י' קאפח, 'חמש מגילות עם פירושים עתיקים', ירושלים תשכ"ב, עמ' קנ"ה-רצ"ו [הפירוש לקהלת הינו לר' יצחק אבן גיאת ולא לרס"ג].

קאפח, 'קהלת'

סעדיה גאון, 'תהלים עם תרגום ופירוש', ההדיר ותירגם י' קאפח, ירושלים 1966.

קאפח, 'תהלים'

דוד קמחי, 'הפירוש השלם על תהלים', מהדורת א' דרום, ירושלים תשל"א.

רד"ק, 'תהלים'

D. Rosin, "Die Religionsphilosophie Abraham Ibn Esra's", *MGWJ* 42-43 (1891-1899).

רוזין, 'פילוסופיה'

D. Rosin, *Reime und Gedichte des Abraham Ibn Esra*, Breslau 1885.

רוזין, 'שירים'

יונה אבן ג'נאח, 'ספר הרקמה', תרגום יהודה אבן תיבון, מהדורת מ' וילנסקי, ברלין 1929, מהדורה שניה: ירושלים תשכ"ד.

ריב"ג, 'רקמה'

יונה אבן ג'נאח, 'ספר השרשים', תרגום יהודה אבן תיבון, מהדורת ב"ז באכער, ברלין 1896 (דפוס צילום: אמסטרדם 1969).

ריב"ג, 'שורשים'

י"י ריבלין, "הקדמות רס"ג כמבוא לכתבי הקודש", בתוך: י"ל פישמן (עורך), 'רב סעדיה גאון — קובץ תורני-מדעי', ירושלים תש"ב, עמ' שפ"ב-תכ"ז.

ריבלין, "הקדמות"

ר' משה אבן עזרא, 'ספר העיונים והדיונים' ההדיר ותירגם א"ש הלקין, ירושלים תשל"ה.

רמב"ע, 'ס' העיונים'

סעדיה גאון, 'האגרון', מהדורת נ' אלוני, ירושלים תשכ"ט.

רס"ג, 'האגרון'

סעדיה גאון, 'סדור', מהדורת י' דודזון, ש' אסף, י' יואל, ירושלים תשל"ל.

רס"ג, 'סדור'

ש"ד לוצאטו, 'דיואן ר' יהודה הלוי זצ"ל', ליק 1864.

שד"ל, 'דיואן'

י' שונרי, 'העקרונות הפרשניים של רב סעדיה גאון על פי תרגומו הערבי לספר תהלים', עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשל"ל (בשכפול).

שונרי,

N. Schorstein (ed.), *Der Commentar des Karäers Jepheth ben 'ali zum Buch Ruth* [Cap. I-II], Berlin 1908.

שורשטיין, 'רות'

M. Steinschneider, *Die Arabische Literature der Juden*, Frankfurt a.M. 1902.

שטיינשניידר, 'הספרות'

שטיינשניידר, 'התרגומים'

M. Steinschneider, *Die hebraeischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*, Berlin 1893.

שטרן, "חיקויי מושחות"

ש"מ שטרן, "חיקויי מושחות ערביים בשירת ספרד העברית", 'תרביץ' י"ח (תש"ז) עמ' 166-186.

שטרן, "הראב"ע"

S.M. Stern, "The Muwashshahs of Abraham Ibn Ezra", in: F. Pierce (ed.), *Hispanic Studies in Honour of I. Gonzalez Llubera*, Oxford 1959, p. 367-386.

שטרן, 'שירה'

S.M. Stern, *Hispano-Arabic Strophic Poetry*, Oxford 1974.

שייבר, "סדור"

א' שייבר, "סדור רבני המובא ע"י קרקסאני", 'ספר הזכרון לכבוד פרופ' י"י גולדציהר ז"ל', החלק העברי, בדפוש 1948.

שירמן, "המשוררים"

ח' שירמן, "המשוררים בני דורם של משה אבן עזרא ויהודה הלוי", 'ידיעות המכון לחקר השירה העברית', ב' (תרצ"ו), עמ' קי"ט-קצ"ג. ח' שירמן, 'השירה העברית בספרד ובפרובאנס', א'-ב', ירושלים-תל-אביב תשכ"א.²

שכטר, 'סעדינה'

S. Schechter, *Saadyana, Geniza Fragments of Writings of R. Saadya Gaon and Others*, Cambridge 1903 (דפוס צילום: תל-אביב תשכ"ט).

'שפה ברורה'

אברהם אבן עזרא, 'ספר שפה ברורה', מהדורת מ' ווילנסקי, בתוך: 'דביר' ב' (תרפ"ד), עמ' 274-302 (מראי-מקום ינתנו גם למהדורת ג"ה ליפמאן, פיורדא 1839; דפוס צילום: ירושלים תשכ"ז) אברהם אבן עזרא, 'ספר שפת יתר', מהדורת ג"ה ליפמאן, פרנקפורט ע"נ מיין 1843.

'שפת יתר'

'ספר תשובות תלמידי מנחם בן יעקב' סרוק [חלק א'] ותשובות תלמיד דונש הלוי בן לברט [חלק ב'], מהדורת ז' שטערן, וינה 1870 (דפוס צילום: ירושלים תשכ"ח).

'תשובות תלמידי מנחם'

מפתח המקראות והמדרשות

[המספר שבסוגריים מציין הערה, והמספר שלפני הסוגריים מציין את העמוד שבו ההערה מופיעה]

	172	9			בראשית
(16)	125	10	ל"ג,		
198 ,	(97) 162	1	ל"ח,	195	17 א',
(211)	217	15		(128) 178	22
(128)	178	16	מ"ב,	(97) 162	2 ב',
(26)	128	23		(101) 164 ,52	11
(192)	207	14	מ"ג,	(59) 141	17
73		23	מ"ו,	(5) 122	18 ג',
(62)	144	16	מ"ח,	189	16 ד',
171		22		,(64) 146 ,(82) 45	21
64			מ"ט	(91) 157 ,156 ,149	
(32)	70	8	מ"ט,	241	32 ה',
206		12		206	3-2 ו',
189		19		154	27 ט',
175		28		224	19 י',
				(78) 90	5 י"א,
				(59) 142	7
				(78) 90	26
				241	29
				198	32
			שמות		
(97)	162	3	ב',	(78) 90	5 י"ב,
(78)	90	1	ג',	(131) 179	6
(25)	28	3		(49) 116	20-17 י"ד,
(56)	140	6		125	18
172 ,	(101) 164	20	ד',	172	7 כ',
(25)	128	5	ה',	(94) 161	13
(79)	90	3	ו',	(78) 90	16
(39)	26	13		(109) 166	4 כ"ב,
73 ,65		24		(121) 174 ,172	40 כ"ז,
172 ,	(16) 125 ,(39) 26	1	ז',	62	9 כ"ח,
172 ,	125 ,(39) 26	7		(78) 90	11
(25)	128	29		244	13 ל',
(79)	90	22	ח',	90	6-5 ל"ב,

206	40		(207) 216	32	ט',
(26) 128	4	כ"ח,	(81) 90	3	י',
(26) 129	39	כ"ט,	(57) 141	5	י"א,
(69) 38	33-31	ל',	(61) 143, (39) 26	1	י"ב,
206	32		172, (115) 169		
(69) 38	38-37		(105) 165	9	י"ג,
194, 193, (39) 26	18	ל"א,	(106) 165	18	
(19) 126	4	ל"ב,	(94) 161, (76) 41	3	י"ד,
(57) 141	9		(26) 128	14	
65	11	ואילך	125	20	
215, 198	11		(66) 147, (53) 78	1	ט"ו,
125	4	ל"ג,	(26) 128, 126	2	
26	11		163	18	
191	13		(78) 89	19	
(203) 214	18		63	20	
246	21		(109) 166	22	
(97) 162, 125	11	ל"ד,	(97) 162	27	
125	5	ל"ו,	198	15	ט"ז,
63	8	ל"ח,	(171) 197	7	י"ז,
(211) 218	26		198, (81) 91	1	י"ח,
(122) 175	32	מ',	198	1	י"ט,
			(25) 128	8	
		ויקרא	(211) 218	12	
			(56) 140	17	
(39) 26	1	א',	209		כ',
(40) 27	24	ט',	(43) 112, (39) 26	1	כ',
(39) 26	8	י',	(57) 141, (56) 140		
65	2-1	י"א,	(154) 190		
26	1		(135) 181	2	
(100) 52	13		125	8	
64	24		(81) 91	20	
(122) 175	1	ט"ז,	198	2-1	כ"א,
(105) 165	29		(211) 218	8	
(137) 181	5-4	י"ח,	125	15	כ"ב,
(66) 147	10	י"ט,	(59) 141, (56) 140	20	כ"ג,
186, 184	26		(139) 182		
(102) 54	3	כ"ג,	(165) 194	12	כ"ד,
186	40		(97) 162	3	כ"ה,
206	6	כ"ד,	(25) 128	4	
198	1	כ"ה,	(25) 128	17	
241, 205	4		226	31	

(26) 129	13		137	45	
90	17-16		206	8	כ"ז,
(124) 176	7	כ"ג,	245	19	
98	17	כ"ד,			
64	21	ל"א,			במדבר
137	23				
25	1	ל"ג,	241, 198	1	א',
215	17	ל"ד,	(62) 144	19	
			(45) 28	10	ג',
			143	23	
			143	29	
			143	35	
(131) 179, 131	2	א',	(45) 28	19-18	ד',
78	3		28	19	
125	41		150	47	
193	24	ג',	28	49	
(135) 181	1	ד',	137	7	ה',
196, (35) 24	2		(128) 178	20	
(135) 181	5		208	24	ו',
(135) 181	7		150	26-25	ח',
191	39		198	26	
(57) 141	5	ה',	241, 198	1	ט',
(154) 190	16		47	9	י',
(81) 91	30-20		(66) 83	10	
206	26		(78) 89	7-6	י"א,
(165) 194	28		(40) 73	25	
(154) 190	30		26	8-1	י"ב,
244, (122) 175	7	ו',	78	7	
(26) 129	13	ח',	(13) 98	8	
208	15		65	13	
65	26	ט', ואילך	(78) 90	24	י"ג,
137	3-1	י',	65	13	י"ד,
(1) 121	14		93	15	ט"ז,
(30) 22	21		65	22	
78	25	י"א,	(45) 28	3	י"ח,
198	18	ט"ז,	(4) 97	8	כ',
(109) 166	18	י"ז,	78	12	
78	18	י"ח,	(82) 153	14	כ"א,
(78) 89	8-7	כ"א,	90	6-5	כ"ב,
(173) 198	12	כ"ב,	90	7	
198	13		111	9	
198	6	כ"ד,			

שמואל א'		186 ,184	16
		(97) 162	4 כ"ה,
(117) 170 ,79	1 ב',	(20) 20	36 כ"ח,
79	10	98	5-3 ל',
30	12 ה',	(154) 190	10
(121) 174	11 י"ב,	193 , (154) 190	14
89	1 י"ג,	(111) 167 ,15	19 ל"א,
89	28 י"ד,	170	ל"ב
184	32-31	248	1 ל"ב,
60 ,25	13 ט"ז,	(121) 174	2
(122) 175	16	125 ,15	3
90	3 כ"א,	15	7
(58) 118	26 כ"ג,	208	13
		242 ,207	15
שמואל ב'		15	18
		15	21
117	ו'	15	36
243	11-10 ו',	(154) 190 ,15	39
217	12-10	178	50-49
116	17	172	1 ל"ג,
116	15 ח',	125	2
(122) 175	16 י"א,	(94) 161	8
90	3 י"ד,	(127) 177	1 ל"ד,
116	17 כ"א,	(127) 177 ,50	4
,240 ,169 ,168 ,78	2 כ"ג,	(127) 177	6
247			
102	23		יהושע
(36) 24	9 כ"ד,		
מלכים א'		(122) 175 ,89	13 ה',
		89	15
		(4) 97	13-12 י',
(114) 168	1 ג',	(9) 98	12
153 ,152 , (68) 148	12 ה',	88	63 ט"ו,
172 , (82)			
184	ו'		שופטים
31	19 ז',		
31	22	88	8 א',
31	26	(78) 89	31 ה',
(18) 63	35 ח',	(191) 206	8 י"ג,
243 ,213	37	(89) 47	9
180	40-37	(32) 70	14 ט"ו,

(57) 141	1	ל"ו,	21	38
(19) 126	10	ל"ח,	180	43-41
143 ,37	20		(18) 63	48-44
131	1	מ',	(114) 168	2 ט',
206 ,189	12		247 ,(121) 174	2 י"ג,
(19) 126	28		(82) 153	19 י"ד,
(113) 168	2	מ"א,	215	8 י"ט,
154	11	מ"ב,	242 ,208	18 כ',
22	21	מ"ג,	111 ,(32) 70	36 כ"ב,
(187) 204	7	מ"ד,		
(113) 168	1	מ"ה,		מלכים ב'
(80) 152	1	מ"ט,		
52	4	נ',	238 ,62 ,33,	15 ג',
(152) 188 ,(69) 86	13	נ"ב, ואילך	219	12 י"א,
98	5-4	נ"ג,	184	6-5 י"ד,
(19) 126	5	נ"ד,		
191	1	נ"ה,		ישעיהו
(171) 197	6	נ"ו,		
(118) 171	19	נ"ז,	126	14 ב',
(58) 118	11	נ"ח,	149	12-11 ה',
95	14	ס',	(63) 145 ,(17) 62	12
243 ,217	2	ס"ג,	(121) 174	18 ח',
19	7		98	י"א
248 ,170	17		141	3 י"א,
(45) 136	6	ס"ד,	97	6
94	5	ס"ו,	102	14
			126	2 י"ב,
		ירמיהו	(201) 213	6 י"ד,
			(19) 126	4 י"ט,
93	14	ו',	(64) 146	24 כ"ב,
191	23-22	ט',	(32) 70	16 כ"ג,
193	23		19	1 כ"ה,
(232) 235	8	י"ב,	(188) 205	5
30	2	י"ד,	126	4 כ"ו,
(5) 122	18		(203) 214	2 כ"ז,
170 ,43	14-7	י"ז,	(19) 126	29 כ"ח,
241 ,178 ,175	14		93	10 ל',
43	18-15		170 ,43	6-1 ל"ג,
(61) 143 ,88	22		(79) 43	3-2
248 ,160	10	ל',	241 ,176 ,170	2
63	12	ל"א,	(201) 213	6

עובדיה		166	ל"ו, 23
		248, 160	מ"ו, 27
98	א'		
189	א', 1		יחזקאל
מיכה		(78) 89	א', 1
		(122) 175, (91) 158	24
94	ג', 5	(20) 20	כ', 39
94	8	(64) 146	כ"ג, 20
194	ה', 11	(31) 106	ל"א, 10
(124) 176	ז', 18-1	(31) 23	ל"ג, 10
יונה		248, 160	ל"ז, 25
		184	מ'-מ"ב
		(122) 175	מ"ו, 10
(120) 172	ב', 3-2		
(97) 162, (51) 117	2		
207, 170			הושע
171	3		
170	7	91	א', 1
207, 177, 171, 170	8	(20) 20	ה', 10
171	11-10	194	13
נחום		(158) 192	ו', 3
		(5) 122	י', 8
		(35) 71	י"א, 10
129	ב', 5	(20) 20	י"ג, 2
		103, 40, (14) 18	י"ד, 5
צפניה		(35) 71, (22)	
(22) 103	ג', 1		
(22) 103	7		יואל
(22) 103	9-8		
(59) 142	8	189	א', 1
חבקוק		98	ג'
		(171) 197	ג', 3
248, 170	א', 2		
248, 241, 170, 79	ג'		עמוס
242, 209, 176, 175	ג, 1		
176	2	(28) 246	ג', 2
242, 209, 175	3	172	7
242, 209, 175	9	(66) 147	ו', 5

94	3-1	ג'	242 ,209 ,175	13
171 ,92 ,84 ,77 ,60	1		176	19-15
,207 ,199 ,198 ,(120)			,209 ,175 ,(45) 28	19
208			242 ,210	
95	2			
(231) 234 ,209	3			חגי
94	7-4			
(122) 175 ,95	4		189	ב', 22
,(122) 175 ,171	5			
242 ,207 ,177				זכריה
95	9-8			
(76) 42	3-1	ד'	125	א, 1
,(49) 29 ,(45) 28	1	ד'	78 ,(39) 73	8
,(41) 134 ,84 ,62 ,29			247	9
,211 ,210 ,209 ,135			(58) 80 ,(37) 72	ה', 8
,215 ,214 ,213 ,212			(5) 97	ט', 9
243 ,227			(121) 174	י"א, 4
(76) 41	4		95	י"ב, 8
93 ,(18) 63 ,62		ה'	189	11
,215 ,(61) 33	1	ה'		
243 ,(217) 222				תהלים
(77) 42	4-2			
(18) 63	8		(4) 14	א'-ד' ,א
34		ו'	,71 ,68 ,(5) 14	
,84 ,62 ,32 ,31 ,29	1	ו'	,(51) 77 ,(46) 75	
243 ,216 ,212 ,145			,129 ,123 ,(86) 92	
(120) 171	2		130	
288 ,94		ז'	,87 ,83 ,77	א', 1
,175 ,(61) 33	1	ז'	(37) 132 ,(31) 106	
242 ,217 ,(205) 215			130	3
(209) 217	7		57	5
(209) 217	8		,93 ,(51) 77 ,74	ב'
218 ,217 ,28	1	ח'	,199 ,197 ,94	
243 ,139	7		241	
93 ,75 ,74 ,34		ט'	95	ב', 2-1
,(10) 58 ,32 ,30 ,28	1	ט'	(128) 118	11
,223 ,(70) 86 ,62			(46) 75	12
225 ,224			,95 ,94 ,71 ,68 ,43	ג'
(71) 87	2		,176 ,175 ,106	
224	6		,205 ,197 ,177	
(31) 106	7		242 ,241 ,206	

191		85	8
191	4	(10) 58	12
190	13	224	16
(155) 191 ,190	14	75 ,74	"
(155) 191 ,190	17	(71) 87 ,42	1 ,"
191	19	139	7 ,א"
220	20	34	י"ב
191	24	,216 ,149 ,145 ,31	1 ,י"ב
(159) 192	1 כ"ג	243 ,217	
193 ,192	5	178	2
,85 ,83 ,(64) 36	1 כ"ד	178	5-4
(121) 174		178 ,(80) 43	4
85	2	178	6
(121) 174	3	119 ,117	י"ד
(121) 174	10-9	(52) 117	7 ,י"ד
192	כ"ה	219 ,192	ט"ז
(159) 192	5 כ"ה	,215 ,(159) 192	1 ט"ז
42	1 כ"ו	219 ,218	
63	12	192	11
93	כ"ז	(18) 20	י"ז
95	6 כ"ז	66	1 ,י"ז
(96) 161	1 כ"ח	42	3
(78) 42	3	192	15-14
(120) 171	6	241	י"ח-כ"ב
84 ,(56) 32	כ"ט	193 ,(159) 192	2 ,י"ט
(56) 32	9 כ"ט	(53) 140	4
119 ,106 ,105	ל'	193	9-8
,115 ,(29) 105	1 ל'	192	11-10
271 ,116		244 ,21	15
(78) 42	7	,58) 118 ,117	כ'
(17) 62	12	239 ,119	
93	ל"א	(96) 161 ,(30) 105	1 כ',
(196) 212	1 ל"א	(53) 117	3
237	11	(30) 105	1 כ"א
(37) 132	19	(96) 161 ,160	11
57	20	191 ,86 ,(61) 33	1 כ"ב
111 ,75 ,74	ל"ב	,214 ,213 ,(55)	
215 ,(61) 33	1 ל"ב	,218 ,(206) 216	
220 ,(205)		,232) 235 ,219	
111	8-7	243	
220	8	,34) 71 ,(76) 42	2

31, 32, 34, (61)	1	מ"ה	74, 75	ל"ג
62, 84, 109, 222			27 (40)	ל"ג, 1
223, 243			145 (63), 216	2
109	2		243, (209)	
109, 239	11		60	ל"ד, 1
109, 239	13		93	ל"ה
34, 114		מ"ו	191 (155)	ל"ה, 13
30, 32, 66	1	מ"ז	192 (160)	ל"ו, 11-8
114, 119, 145, 179			172	ל"ז, 4
214, 223, 225, 243			178 (128)	27
244	5		221, 243	ל"ח, 1
114, 226	6		122 (5)	11
113, 114, 118		מ"ז	108, 239, 240	ל"ט
104, 173, 197	1	מ"ז	26, 66, (21), 81, 83	ל"ט, 1
173	6-5		(65), 85, 108, 161, 217	
83, 93		מ"ח	220, 221, (214), 222	
36, (64), 208	1	מ"ח	42 (78)	5
62, 224, (219), 226	15		41	13
192	1	מ"ט	93	מ'
221, (214)	2		128 (23)	מ', 8
192, (161)	5		34, 73, (40), 74	מ"ב
192	6		113, 114, 118	
128, (23)	8		239, 240, 247	
192	12		65, 73, (40)	מ"ב, 1
128, (23)	15		87, 104, 179	
192, 193	16		66	2
192	18-17		35	5
192	21-20		75	6
34, 81, 108, 113		נ'	75	12
239, 240			74, 75, 118	מ"ג
241		נ"א-ס"ב	179 (131), 189	
43, 113, 116, 119		נ"א	42	מ"ג, 1
179 (131)			114	3-2
60, 115	2	נ"א	115, 179 (131)	3
41	3		75, 115, 179 (132)	5
21	17		34, 73, (40), 200	מ"ד-מ"ט
113, 114, 179 (131)	21-20		239, 240, 247	
105, 112, 115	20		42 (78)	מ"ד, 1
179 (131)			66	2
43		נ"ב	57	3
220, 221	1	נ"ב	34, 239	מ"ה

60	4	58	11
(78) 42	18	93, 34	נ"ג
76, 74, 34	ס"ז	,62, (69) 38, 33	נ"ג, 1
84, 76, (50) 30, 29	ס"ז, 1	221, 220, 214, 84	
84	4	43, 34	נ"ד
93	ס"ח	221, 220, 29	נ"ד, 1
83, (78) 42	ס"ח, 1	60	2
(159) 192	2	34	נ"ה
150, 85, 84, 63, 62	26	226, 220, 29	נ"ה, 1
24, 22	27	86	7
119, 117, 93, 34	ס"ט	(28) 68	18
222, 62, 31	ס"ט, 1	219	נ"ו-ס'
117	10	,86, 60, (61) 34	נ"ו, 1
42	28	,214, (159) 192	
60, 39	31	,227, 223, 219, 218	
117	36	243	
200, 74	ע'	,218, (70) 86, 60	נ"ז, 1
243, 221	ע', 1	243, 227	
93, 74	ע"א	150, (69) 38	9
200, 75	ע"א, 1	227, 218, (70) 86	נ"ח, 1
24, 22	14	227, 218, 60	נ"ט, 1
139	19	93, 34	ס'
, (58) 118, 105, 27	ע"ב	60	ס', 3-1
,240, 239, 161, 160		,62, (61) 34, 31	1
248, 247		243, 227, 221, 218	
161, 65, (42) 27	ע"ב, 1	(201) 213	13
(94)		,175, 84, 61, 29	ס"א, 1
, (73) 87, 67, 27	20	243, 242, 213, 212	
240, (86) 92		239, 108	ס"ב
(18) 20	ע"ג-פ"ב	, (36) 108, (21) 66	ס"ב, 1
,200, 113, 108, 34	ע"ג-פ"ג	,240, 222, 221, 161	
240, 239		243	
81	ע"ג-ע"ו	84	ס"ג
(214) 221, 192, 42	ע"ג, 1	(194) 208, 60	ס"ג, 1
245	2	241	ס"ד-ע'
192	17	125	ס"ד, 7
(18) 20	22	180, 76	ס"ה
(18) 20	23	180, (96) 161	ס"ה, 2
192	24	180	3
193	28	(201) 213	10
(67) 83	ע"ד	(96) 161, 76, 74	ס"ו, 1

189 ,83	פ"ב	(214) 221 ,220	1 ע"ד,
177	פ"ב, 8	(67) 83	4
93	פ"ג, 1	114	7
247 ,240 ,239 ,(40)73	פ"ד-פ"ה	(23) 128 ,(67) 83	8
118 ,114 ,34	פ"ד	(57) 118	9
,84 ,(40) 73 ,28	פ"ד, 1	(171) 197	16
243 ,217 ,87		60	21
(40) 73	2	227	1 ע"ה,
,179 ,118 ,114	3	119 ,114	ע"ו
(160) 192		213 ,34 ,29	1 ע"ו,
,(121) 174 ,(56) 118	1 פ"ה,	179 ,114	4
179		161 ,108 ,(21) 66	ע"ו
, 87 ,57	2	,86 ,82 ,81 ,66 ,26	1 ע"ו,
(121) 174	6-5	,217 ,161 ,(36) 108	
(121) 174	10	243 ,(215) 222 ,221	
66	1 פ"ו,	81	ע"ח-פ"ג
247 ,240 ,239 ,(40) 73	פ"ז-פ"ח	118 ,114	ע"ח
118 ,114 ,34	פ"ז	221 ,220	1 ע"ח,
179 ,114	1 פ"ז,	189	2
,(39) 73 ,(62) 35 ,34	פ"ח	(105) 165	4-3
228 ,108		57	5
83 ,82 ,(17) 62 ,33	1 פ"ח,	139	47
,213 ,212 ,86 ,84 ,(66)		179 ,113	54
243 ,240 ,220 ,214		57	55
220	5	57	70-69
,114 ,113 ,108 ,34	פ"ט	,205 ,118 ,114 ,113	ע"ט
248 ,239 ,118		247 ,242 ,209 ,207 ,206	
179 ,137 ,112 ,108	2 פ"ט,	,179 ,42 ,(25) 21	1 ע"ט,
243	5	207 ,205	
(160) 192	9-7	242	13-12
25	21	207	13
112	50-39	,219 ,(23) 128 ,34 ,31	1 פ',
(92) 158	39	222	
208	44	(121) 174 ,(57) 118	8
108	51	118 ,114 ,83	פ"א
,108 ,79 ,(47) 76 ,28	צ'	243 ,217 ,28	1 פ"א,
,240 ,239 ,200 ,165 ,112		(40) 27	2
248 ,247		61	3
,78 ,75 ,66 ,59 ,26	1 צ',	83	4
(116) 169 ,(96) 161 ,113		179	11
(151) 188 ,126	4	114	12

240 ,74 ,57	ק"ד	62	8
200 ,199 ,75	ק"ד, 1	(129) 178	10
58	33	200 ,78 ,75 ,74	צ"א-ק'
,109 ,(41) 74 ,36	ק"ה	,167 ,159 ,94 ,(47) 76	צ"א
248 ,240 ,199		247 ,240 ,200	
(10) 58	ק"ה, 1	200 ,(76) 41	צ"א, 2-1
160 ,(41) 74 ,35	15-1	84	צ"ב-צ"ג
57	15-9	,238 ,(47) 76 ,(64) 36	צ"ב
57	25	239	
118 ,114 ,113 ,104 ,74	ק"ו	144 ,83 ,35	צ"ב, 1
109 ,(34) 71	ק"ו, 1	62 ,(54) 31	4
24 ,22	2	245	8
57	12	83 ,(47) 76	צ"ג
57	27	219 ,(64) 36	צ"ג, 1
160 ,109 ,35	48-47	(91) 158	4
,104 ,(12) 59 ,58	47	83 ,(47) 76	צ"ד
179		(64) 36	צ"ד, 1
104 ,(12) 59 ,58	48	84	צ"ה-צ"ט
74	ק"ז	(47) 76	צ"ה
(34) 71	ק"ז, 1	83 ,82 ,(34) 71	צ"ה, 6
57	3-2	36 ,35	צ"ו
85	3	60 ,39	צ"ו, 1
63	32	160	3-1
93 ,42	ק"ט, 1	109	13-1
93	9	(47) 76	צ"ח
119 ,(58) 118	ק"י	(47) 76	צ"ח, 1
,(96) 161 ,116 ,87	ק"י, 1	172	צ"ט, 7
239 ,(113) 168		35	ק'
116	2	83	ק', 1
106 ,(30) 105	4-3	61 ,47	2
116	4	87	5
117	5	111	ק"א, 2
74	קי"א-קי"ח	,114 ,113 ,104 ,74	ק"ב
(23) 128	קי"א, 2	189 ,118	
84	קי"ג-קי"ח	179 ,(88) 95	ק"ב, 1
(10) 58	קי"ג, 1	195	5
(78) 42	קט"ו, 1	(6) 56	14
244	7	104	15
(58) 118	קט"ו, 11	,200 ,199 ,75 ,74	ק"ג
(58) 118	19	240	
176 ,74	קי"ח	(160) 192	ק"ג, 1

74	קכ"ח	71 (34)	1	קי"ח,
(175) 200	קכ"ח, 1	176	28	
74	קכ"ט	42, 74, 112, 113, 114		קי"ט
74	ק"ל	118, 248		
41	קל"א, 1	57, 74, (42), 75	1	קי"ט,
119, 117, 74	קל"ב	85, (68), 93, 173		
41	קל"ב, 2-1	128 (23)	3	
117	1	244	5	
117	6	181 (135)	6	
117	13	248	9	
(175) 200	קל"ג, 1	248	23	
74	קל"ד	235 (232)	54	
(175) 200	קל"ד, 1	71	58	
74	קל"ה	72	99	
(53) 140	קל"ה, 16	72	100	
. 63	20	71 (35)	108	
74, 69	קל"ו	248	141	
, (11), (10) 58, 35	קל"ו, 1	188 (151)	148	
, (34) 71, 69, (29) 62		31 (54)	164	
(121) 174		30		ק"כ-קל"ד
(29) 69, 67	4	74		ק"כ
, 95, 74, 60, 39, 37	קל"ז	135, 214, 223, 227	1	ק"כ,
, 114, 113, 112, 110, 105		228, 243		
174, 171, 151, 118		74		קכ"א
247, 189, (121)		214, 227, 228, 243	1	קכ"א,
179, 173, (41) 134	קל"ז, 1	209	7	
60	2	227		קכ"ב-קל"ד
(78) 151	3	105, 119		קכ"ב
238, 143, 142	4	115, (29), 116, 117	1	קכ"ב,
(121) 174	7	74		קכ"ג
119, 117, 24	קל"ח	200 (175)	1	קכ"ד,
117	קל"ח, 2	245	6	
146	5-4	74		קכ"ה
(162) 193	קל"ט	178 (129)	4	קכ"ה,
193, (159) 192, 42	קל"ט, 1	74, 114, 118, 179		קכ"ו
(162)		(132)		
93	ק"מ	115, 179, (132), 200	1	קכ"ו,
198	קמ"ב	(175)		
241, 198, 60	קמ"ב, 1	27, 118, (58), 160, 180		קכ"ז
(23) 128	קמ"ג, 9	248		
243, 62	קמ"ד, 9	27, (42), 65, 106	1	קכ"ז,

166, (101) 164	11	ב',	84	קמ"ה-ק"ן
206	14		75	קמ"ה
138	11	י"ב,	193	קמ"ה, 3
(94) 50	15	י"ג,	(45) 75	14
(80) 152	4	כ"א,	76, 74	קמ"ו-ק"ן
219, (80) 152	16	כ"ח,	(42) 136	קמ"ז, 9
(101) 164	28		(159) 192	קמ"ח, 1
(45) 136	22	ל',	185	2-1
(121) 174	3	ל"ג,	193	8
138	4		(175) 200	קמ"ט, 1
138	6		145, 38	ק"נ
(101) 164	1	ל"ח,	145, (69) 38	ק"נ, 3
195	2		145, 47	4
(122) 175	4		145	5
206, (91) 158	7		213	6
(101) 164	1	מ',		
(101) 164	6			משלי
(37) 72	8	מ"ב,		
		שיר השירים	87	א'-ט'
			(25) 67	א', 7-1
			71	5
(124) 176	15-2	א',	(25) 67	7
93, 62	2	ב',	244	ג', 34
(188) 205	12		(122) 175	ה', 11
191	5	ד',	228, 219, 217	19
176	3	ה',	87	י'-כ"ד
219	11		186	כ"ב, 10
(156) 191	6	ז',	163, (37) 132, 87	כ"ה, 1
219	10		136	2
(156) 191	3	ח',	(32) 70	כ"ז, 2
(97) 162, (93) 160	11		196	ל', 6-1
(156) 191	12		51	1
		רות	163	22
			51	ל"א
(26) 68		א'	(97) 51	ל"א, 1
(72) 87	1	א',	(92) 49	31-10
(20) 127	15			
(26) 68		ב'		איוב
165, (79) 90	13	ג',		
(107) 165	15		51	א', 1
165, (79) 90	1	ד',	(101) 164	21

(121) 174 , (44) 136	14	ז',			איכה
154	20				
172	13	ח',		165	ג', 1
(148) 187 , 53	14			166	ד', 20
172 , (121) 171	25			166	22
19	4	ט',			
187 , 186	10				קהלת
80	24				
(28) 129	17	י',	(68) 148 , 86 , (25) 67	2-1	א',
(154) 190	5-4	י"א,	127 , (109) 166		
184 , (28) 129	30		(109) 166 , 89	12	
(154) 190	31		163	16	
184	36		(80) 152 , 151	8	ב',
(154) 190	40		206	1	ג',
(152) 188		י"ב	(46) 137 , (30) 130	1	ה',
(69) 86 , (42) 74	3	י"ב,	208 , (181) 203 , (66) 147		
93			(37) 132	12-9	
187 , (121) 174	4		(109) 166 , (30) 130	3	ז',
187 , 53	7		(168) 195 , (157) 192		
187 , (121) 174	8		244	17	י',
187	9		(66) 147	9	י"ב,
187 , (121) 174	10		163	11	
53	12-11				
187	12				אסתר
(148) 187	13		(44) 136	14	א',
			(40) 133	21	ב',
		עזרא	(109) 166	14	ג',
			(192) 207	16	ד',
(40) 133	2	ב',	(44) 136	8	ז',
211 , 143 , 37 , 25	8	ג',	(85) 92	10	
210	9		(109) 166	20	ט',
20	10				
57	11				דניאל
(122) 175	12				
21	10	ו',	125	15	א',
			(64) 146	5	ג',
		נחמיה	(31) 23	33	
			(31) 23	34	ד',
186	16-14	ח',	(44) 136	1	ו',
187	15		(34) 71 , (28) 68	11	
19	6-5	ט',	(31) 23	28	

35	36-23 א'	(45) 75	5	
109	36-34	69 ,58	17	י"א,
(12) 59 ,58	35	,151 ,110 ,78 ,65 ,26	24	י"ב,
142	43-37	247 ,240 ,168		
35	37			
35	40-39			דברי הימים א'
222	41			
(45) 28	42	64	41-27	ה',
24	5 כ"א,	64	33-1	ו',
117	30-29	143	32-16	
115	1 כ"ב,	247	18	
25	14	108	24	
211 ,210	4-3 כ"ג,	64	34 ואילך	
243 ,212 ,211 ,210 ,25	4	(20) 65 ,64 ,26	34	
(36) 25	5	65	19	ט',
28	17-15	,(77) 150 ,142 ,110	22	
58	30	240 ,238 ,169		
(218) 224	22 כ"ד,	151	29-27	
241 ,168 ,150 ,62 ,59	1 כ"ה,	242 ,211 ,210 ,25	33	
150	5-2	65	6	י"ב,
248 ,241 ,168	2	(20) 65 ,64	27	
34 ,28	3	151	8	י"ג,
248 ,241 ,168	5	243	13	
60 ,(68) 37 ,34	6	238	17-16	ט"ו,
210	8	143	21-16	
65	1 כ"ו,	(62) 35 ,(45) 28	16	
36	16-14	225 ,224 ,223 ,62 ,28	18	
36	18-17	238 ,144	21-19	
(218) 224	23	(45) 28	22-19	
(218) 224	29	145 ,34	19	
115	3 כ"ח,	223 ,34	20	
115	6	223 ,210 ,62 ,34 ,31	21	
191	9	30	22	
169	13-11	218	29	
240	12	142	7-4	ט"ז,
(77) 150	19	34 ,(45) 28	5	
(82) 152	29 כ"ט,	109	22-7	
80	30	160	37-7	
		200 ,(41) 74 ,35 ,28	7	
		(41) 74 ,35	22-8	
		109	33-23	

מדרשי הלכה	דברי הימים ב'	
מכילתא	64	13 א',
בא, א' 26 (39)	212, 211	1 ב',
ספרא	209	17-16
ויקרא, א' 26 (39)	242, 212	17
ספרי	169	12-11 ה',
בהעלותך, ס"ד 241	241, 110	13
פ"ח 176, 89 (78)	(1) 121	18 ו',
קרח, קי"ז 26 (39)	(18) 63	32
	169, 65, (45) 28, 26	6 ז',
סדר עולם רבא	169, 78, 65, 29, 26	14 ח',
	(82) 152	15 י"ב,
פרק י"ד, 36	(20) 20	3 ט"ו,
	81	כ"ט
תלמוד ירושלמי	33	25 כ"ט,
	83	29-27
ברכות, א', ב' 184 (142)	83, 59, 58	27
שבת, א', ב' 184 (142)	82	29
ט"ז, א' 184 (142)	(25) 21	30
פסחים, ה', י' 82 (63)	29	15 ל"ה,
סוכה, ג', י' 57 (7)	166	25
שבועות, א', ה' 75 (47)		
הוריות, ג', ב' 184 (142)		
		משנה
תלמוד בבלי		
	(66) 147	ו', ה' 147 (66)
	243, 135	ד', ה' 135, 243
ברכות, ד', ע"ב 75 (45)	85	א' 85
ה', ע"א 194 (165)	(45) 28	ד' 28 (45)
ז', ע"ב 208 (194)	238, 36	ז' 36, 238
ט', ע"ב-י', ע"א 75 (46)	37	א' 37
ל', ע"א 63 (18)	(42) 135	ה' 135 (42)
עירובין, מ"ו, ע"ב 28 (45)	(5) 122	ד' 122 (5)
פסחים, קי"ז, ע"א 16 (8-9), 33 (60), 57 (7), 70 (31), 79 (56), 168 (112), 208, 211	165	ה' 165
ראש השנה, ל"א, ע"א 36		
יומא, כ"ה, ע"א 82 (63)		
סוכה, נ"ד, ע"ב 36 (65)		
תענית, ט"ז, ע"ב 235		
כ"ז, ע"א 142		
		תוספתא
	166	י' 166
	(78) 89	ט', ב'-ט' 89 (78)
	(59) 80	ג' 80 (59)

מדרשי אגדה

	מגילה, ט', ע"ב 154
	י"ז, ע"ב 24 (35), 74 (44), 80
	יבמות, ג', ע"א-ד', ע"ב 199 (173)
	כתובות, מ"ט, ע"ב 136 (142)
	ס', ע"א 129 (28)
	נדרים, ל"ב, ע"ב 116 (48)
	גיטין, נ"ז, ע"ב 95 (89), 172 (120)
	בבא בתרא, י"ד, ע"ב-ט"ו, ע"א 15 (7), 17,
	26 (38), 27 (42), 50, 88 (75), 164, 165, 167
	ט"ז, ע"א 50 (93)
	כ"ו, ע"א 129 (28)
	בבא מציעא, ל"ג, ע"א 184 (142)
	סנהדרין, י"א, ע"א 80 (59)
	כ"ז, ע"ב 28 (45)
	ק"ו, ע"ב 193
	עבודה זרה, י"ח, ע"ב 138, 244
	כ"ד, ע"ב 76 (50)
	חולין, כ"ד, ע"א 10 (76)
	ערכין, י"א, ע"ב 28 (45), 83 (66)
	תמיד, כ"ז, ע"א 36
	מסכתות קטנות
	אבות דרבי נתן, א' 167 (111)
	סופרים, ז', ג' 226
	ט"ז, י"א 74 (44)
	י"ז, י"א 36 (65)
	י"ח, ב'-ג' 36 (65)
במדבר רבה, ה', א' 28 (44)	
י"ב, ג' 75 (47)	
שיר השירים רבה, א', י' 51	
ד', ג' 164 (103)	
ד', ד' 15 (7)	
איכה רבתי, פתיחתא 166	
מדרש תהילים (שוחר טוב)	
מזמור א' 15 (7), 77 (51)	
סימן ב' 82 (63)	
סימן ו' 164 (103)	
סימן ט' 31 (54), 77 (51)	
סימן י"ב-ט"ו 77 (51)	
מזמור ג'	
סימן ב' 204 (187)	
סימן ג' 208 (194)	
מזמור ז'	
סימן א'-ג' 217	
מזמור ט'	
סימן ד' 226	
סימן י"ז 226	
מזמור צ'	
סימן ג' 75 (47)	
סימן ד' 76, 174 (121)	
מזמור צ"ב	
סימן ג' 239	

מפתח השמות והענינים

[המספר שבסוגריים מציין הערה, והמספר שלפני הסוגריים מציין את העמוד שבו ההערה מופיעה]

אבו בכר אלאביין' 233	כמגלמי הסכנה שבהתמחות חד-צדדית
אבן באג'ה 230, 234	184-181
אבן בקי 232	החשיבות הרוחנית של הבנת טעמי
אבן בִּשְׁרָא 234-233	המצוות ושל החתירה לדעת ה' 181-183,
אבן כלד'ון 230, 234-233	197-191
אבן סינא 46 (85), 133	השפעת ר' בחיי אבן פקודה עליו בנידון
אבן עבד רִבְּהַ 203 (181)	182 (139), 183 (140), 190 (154)
אבן קזמאן 232-231	חשיבותה המשנית של ידיעת ההיסטוריה
אבן שמואל, י' (קאופמן) 141 (59), 156 (89)	184, 190-191
אבנארי, ח' 13 (3), 29, 32 (57), 33 (58-59),	רק אינטגרציה של לימוד התנ"ך, התורה
38 (69), 39, 235 (232)	שבע"פ ומכלול המדעים מוליכה ליחכמת
אברהם אבן אלפכ'אר 129 (28)	האמת' 181-197
ר' אברהם אבן דאוד (ראב"ד)	הלשון כאמצעי תקשורת ומעמדה של לשון
ספר האמונה הרמה 182 (139)	הקודש 141-142
ספר הקבלה 97-98	המהירות הרבה בה כתב את חיבוריו
ר' אברהם בר חסדאי 182 (139)	123-124, 127
ר' אברהם בן הרמב"ם 26 (39)	המינוח שבכותרות המזמורים
ר' אברהם אבן עזרא 13 (1), 28, 95 (88),	'למנצח' 209-212
96-97, 99, 121-248	'מזמור' 204-209
אגרת השבת 197 (171)	ציוני הלחנים 212-236
'אין מוקדם ומאוחר' אך 'יש כדמות דרש	ציוני סוגי המזמורים 217, 220-221
להדבק הפרשיות'	המשורר כפרשן — הבנת המקרא לאור
בתורה 198	אנאלוגיות משירת ספרד
בספר תהילים 197-200, 204	השיר והמנגינה בחינת "מתכונת שלמה"
'אין צורך' (=אין להסתייע בהשערה נועזת	206, 230, 234-236
ובמיתודה שולית כאשר אין בכך צורך גמור)	עריכה ועורכים בדיואנים ובאנתולוגיות
160-162, 175 (122), 176, 223, 226	200-204, 228-236
"אל דוד בשם לא כניתי" 233	ציון הלחנים מעל הפיוטים והשירים
'דברי קבלה' (=מסורת מהימנה מחייבת)	228-236
137-138, 147 (66), 165-168, 186, 204	הנבואה — מדרגותיה וסוגיה 172-177,
דיואן 201, 203 (181, 183), 220 (213),	190 (154), 207
229, 232-234	הסתיגויות מדברי סעדיה גאון 52-53,
האידיאל הלימודי-השכלתי	135, 137-138, 197, 199, 214 (202), 222-
ארבעת הטיפוסים של 'משכילי ישראל'	223, 225-226

204, 200-198	105	הסתיגויות מעמדת משה הכהן ג'קטילה
209-204	119-107	ומביאוריו 111-109, 115, 117, 160,
212-209	133-120	171-170, 175 (122), 205, 216, 218, 220,
175	124-120	225 (221)
236-212	138-133	הסתיגויות מפורשות או מובלעות מפירושי
161	147	חז"ל 137-138, 189, 194 (165), 208-209,
מבנה ההקדמה וסדר עניניה 107,		223, 227-228
221, 215, 204, 197, 159-158		הפירוש הנדפס לתהילים
'השיטה האחרת' לתהילים		מקום החיבור וזמנו 123-125
מקום כתיבת הפירוש וזמנה 125-127		הפרכת האפיפיון הרווח של כתביו
זהירות פרשנית המתבטאת בריבוי		האיטלקיים לעומת הצרפתיים 127-132
בביאורים אלטרנטיביים ובהתנגדות		הקדמת פירושו הנדפס לתהילים (דיון
לפרשנות-יתר 180-177, 188-191,		וביאור לפי מספרי השורות)
206-205, 214-215, 217, 219-222, 225,		
227		6-1 247
לא היה חכם תלמודי 122 (5), 135-136,		10-7 159, 163 (98)
168-164, 184 (142), 198 (173), 227-228		12-10 110, 168-169
לשון רמזים המכסה על דעות שלא נועדו		29-22 110-114
ללא-משכילים 109-110, 131-132, 181		23-22 163, 170
מזמור 'נכבד' (=בעל חשיבות תיאולוגית-		30-29 163, 167
רוחנית) 192-193, 197		35-34 168
מחברי ספרי המקרא		35 111
הבחנות בין דברי הגיבורים לדברי		46-43 160
המספר 89 (78), 90 (79), 163-164		50-49 159, 163 (98)
מחברי איוב, איכה ורות — בלתי ידועים		מבנה ההקדמה וסדר עניניה 107,
166-163		158-159, 162
מחברי מזמורי תהילים 159-162, 167,		הקדמת פירושו הראשון לתהילים
179-180, 199-200, 228-236		(שבשריד) (דיון וביאור לפי מספרי השורות)
מרדכי מחבר מגילת אסתר 166 (109)		33-1 140-148, 157
משה 'כותב' התורה 89 (78), 163		76-34 159-162
שלמה מחבר שה"ש וקהלת 166-167,		48-47 107
168 (114)		50-48 116-117
מלחמתו בקראים		65-55 108-109
אין בסיס פשטי לביאורים הקראיים		69-62 199-200
שהסתמכו על סמיכות פרשיות 198		69-68 167
אין להבין את התורה שבכתב מבלי		78-77 162-168
להסתייע בתורה שבע"פ ובמדעים 183-197		94-79 168-180
דרכו בטיעון פולמסני 185, 191, 196		82-79 110
טיעונו נגד פרשנותם הפרוגנוסטית		81-80 173
184-191, 196		92 111, 170
מאבקו של סעדיה לביצור הלגיטימיות		155-95 197-236
		100-99 197-198

התורה (הפירוש הקצר) 110 (39),
128-126
ההקדמה 92, 125, 139, 162 (97),
163, 184 (140), 188, 191, 238-237
בראשית 52, 90 (78), 122 (5), 130,
141 (59), 144 (62), 146 (64), 157 (91),
166 (109), 172, 174 (121), 175, 178
(128), 179 (131), 189, 198, 206, 207
(192), 218 (211), 241
שמות 123, 125, 126 (19), 128,
130-131, 133 (39), 140 (56), 141 (59),
162 (97), 165 (106), 172, 182 (139), 198
216 (207), 218 (211)
ויקרא 26 (39), 54 (102), 128 (26),
137, 147 (66), 165 (105), 181 (137), 184,
198, 206
במדבר 90 (78), 97 (4), 98, 128
(26), 137, 143, 144 (62), 153 (82), 176
(124), 178 (128), 198
דברים 125, 128 (26), 131, 137,
141 (57), 161 (94), 162 (97), 166 (109),
167 (111), 172, 177 (127), 181 (135),
184, 190 (154), 193, 194 (165), 198, 206,
208
התורה (הפירוש הארוך) 127-128, 131
(136)
ההקדמה 112 (43), 130, 138-139,
142 (59), 184 (140), 191, 237
בראשית 90 (78), 123, 146 (64),
157 (91), 198, 206, 241
שמות 26 (39), 89 (78), 90 (79),
112 (43), 122 (4), 123 (6), 124-125, 128,
130-131, 133 (39), 140 (56), 141 (57),
143 (61), 162 (97), 164 (101), 165 (105),
166 (109), 169 (115), 172, 181 (135),
190 (154), 193, 194 (165), 197 (171),
198, 206, 209, 216 (207), 226, 238, 246
ישעיהו 43 (79), 110 (39), 126-127,
130 (30), 131, 141, 145 (63), 146 (64),
168 (113), 171 (118), 189, 191, 197
(171), 205 (188), 206

של הסידור הרבני איבד את אקטואליותו
בימיו 139, 196-197
מתרגם שמות ערביים לעברית 129 (28)
"נדוד הסיר אוני" (שיר) 126 (18),
131-132, 135 (42)
סגנונו הלאקוני 118, 122, 147 (66), 162,
172, 199-200, 205, 217, 220
ספר בן גוריון 190 (154)
ספר האחד 140 (56)
ספר ההגנה על רס"ג ראה: אברהם אבן
עזרא, ספר שפת יתר
ספר הטעמים 124 (9)
ספר המספר 45, 158 (91)
ספר העולם 124 (9)
ספר השם 163 (101), 224 (218), 225
(220)
ספר יסוד דקדוק 237
ספר יסוד מורא 141 (57), 180-181, 182
(139), 183 (140), 184, 187, 189, 190
(154), 191-192, 196, 244
ספר מאזנים 96, 122 (5), 127 (20),
137, 178, 224 (218), 225
ספר צחות 106, 129, 145 (63), 147
(65), 162 (97), 163 (99-100), 165 (107),
171 (119), 206 (191), 212 (197), 213
234 (231)
ספר ראשית חכמה 124 (9)
ספר שפה ברורה 122 (4), 129, 141 (57),
142 (59), 166 (108), 224 (218)
ספר שפת יתר (=ספר ההגנה על רס"ג)
52, 106, 122 (5), 127, 129, 135 (42),
136-137, 145, 162 (97), 215, 223, 224
(218), 225, 226 (222), 244
עבר נבואי 171, 206-207
עורכים ועריכה בספרי המקרא
של אסופת ספרי המקרא 163
של ספר תהילים 162-168, 197-200,
204, 228-236
של משלי 163
של איוב 163
פירוש התנ"ך

- השיטה האחרת 123, 133
דניאל
הפירוש הקצר 53, 123, 127 (20),
133 (39), 137, 174 (121), 241
הפירוש הארוך 112 (41), 123 (8),
124-125, 129 (28), 133 (39), 136 (44),
146 (64), 172-173, 174 (121), 184, 187
(148), 190 (154)
פרפראזה פרוזאית של שניים משיריו
המובאת בהקדמת השריד 140 (54), 146
ציטוטיו מספרים הכתובים ערבית הם מן
הזכרון 135-137, 139
ציטוטיו מפירוש תהילים לג'קטילה הם
אמינים 106
שינויים שחלו בדעותיו ובביאוריו 137
(46), 138, 140-141, 142 (61), 160, 169
(115), 207-208, 211-212, 217-218,
225-226
שירת המזמורים במקדש — בהתאם
לשיטת רס"ג ('ההתניה המחומשת')
142-148, 157
שירת ישראל לעומת שירת העמים
חסרונה הצורני בתקופת המקרא (העדר
חרוז ומקצב) 147, 149, 152 (82)
יתרונה התכני בעבר ובהווה (שירת
קודש) 146-149, 166
שלמות הביצוע המוסיקלי של
המזמורים בחינת פיצוי לחסרונם הצורני
157-158
'תיקון' (=ביאור טקסט שלא כמשמעו כדי
ליישב קושי) 112, 116, 118
תפילות נבואיות ותפילות רגילות של
נביאים
ברכת יצחק ליעקב — תפילה רגילה 172
דויד ושאר מחברי המזמורים היו נביאים
168-169
מזמורי תהילים — בחלקם תפילות נבואיות
ובחלקם תפילות רגילות של נביאים 168-180
שיריו האבודים של שלמה נאמרו ברוח
הקודש 172-173
תפילת חבקוק — תפילה נבואית
- תרי-עשר (הפירוש הנדפס) 123 (7),
124, 125 (12), 128-129, 130 (30), 171,
176
הושע 122 (5), 130 (30), 192
(158)
יואל 130 (30), 189, 197 (171)
עמוס 147 (66), 246
עובדיה 189
יונה 117 (51), 162 (97), 171, 207
מיכה 176 (124)
נחום 129
חבקוק 175 (123), 176, 217
צפניה 103, 142 (59)
חגי 189
זכריה 125, 174 (121), 189
תרי-עשר (הפירוש שבכתב-יד) 123
עמוס 147 (66), 246
תהילים
הפירוש הנדפס 13, 19 (17), 25 (37),
29 (49), 41 (76), 43 (80), 75, 96, 99,
104-119, 121-248
השיטה האחרת (השריד) 13, 19
(17), 25 (37), 28, 30 (52), 36 (64), 54, 96,
106-114, 116, 117 (53), 121-248
איוב 127 (20), 128 (23), 130 (29),
158 (91), 163 (101), 166, 206
שיר השירים
הפירוש הנדפס 112 (41), 128, 133
(39), 148 (68), 158 (92), 160 (93), 162
(97), 165-167, 168 (114), 176 (124),
181, 191, 193 (163), 205 (188)
השיטה האחרת 123, 127 (20), 128,
133 (39), 165 (106), 191 (156)
רוח 90 (79), 127 (20), 165
איכה 127 (20), 165-166
קהלת 127 (20), 130, 137-138, 147
(66), 148 (68), 163, 166 (109), 172-173,
192 (157), 203 (181), 206, 208-209, 244
אסתר
הפירוש הנדפס 127 (20), 133-134,
136 (44), 163 (101), 166 (109), 207 (192)

- 176-175
תפילת יונה — תפילה נבואית
177, 175, 172-170
תפילת ירמיהו (י"ז, 14) — תפילה
נבואית 178, 175
תרגום שלשה ספרי דקדוק לחיג' 136, 127
(43)
- אברמסון, ש' 18 (14), 22 (29), 126 (17), 130
(29), 132 (37), 149 (71), 225 (221),
232, 230-229
אָג'מאע' (=הסכמה כללית) 21, 25, 61-60,
88 (76)
אגרת על המוסיקה של האחים הנאמנים 29
(48), 30, 31 (56-55), 47-45, 140 (55), 141
(57), 142 (60), 149, 155 (88), 158 (91), 211
(195)
ר' אדונים בן תמים הלוי 130 (31)
אדלר, י' 142 (60), 149, 235 (232)
אהרן בן אליהו ניקומדיאו
ספר גן עדן 21 (25), 23 (31)
ר' אהרון אבן אלעמאני 203 (180)
אוטנזוסר, ד' 212 (197)
אוקס, ס' 138-137
אורבך, א"א 131 (35)
איגר, ע' 201, 203 (181, 183), 234-233
אידל, מ' 149 (71)
אלגזאלי
ספר מאזני צדק 182 (139)
אלוני, נ' 29 (47), 42 (96), 46 (88), 50 (96),
62 (17), 96 (1), 104, 132 (37), 148 (67),
152 (80), 153, 213 (200), 230
אלטמן, ש"צ (אלכסנדר) 46 (86, 88)
אליהו בשייצי
אדרת אליהו 23 (31)
ר' אליעזר מבלגנצי 90 (78)
ר' אליעזר הקליר 137 (46), 213 (198)
ר' אלעזר בן מתתיה 123 (5)
אלפאראבי 149
אנקורי, צ' 72 (37), 90 (81), 91 (84), 188
(150-149)
- אסף, ש' 21, 99 (14), 102 (18)
אפלטון 195
אריסטו 158 (91), 195
ר' ארקיוולטי, שמואל 235 (232)
אשתור, א' 96 (3)
- באכר, ב"ז 98 (9), 99, 129, 133 (39), 139
(52), 171 (119), 207 (192)
בובר, ש' 76 (48)
ר' בחיי אבן פקודה
ספר חובות הלבבות 182 (139), 183 (140),
190 (154)
בירנבאום, פ' 25 (29), 67 (23-22), 91 (82),
139
בלאו, י' 121 (2)
בלנד, ר"מ 67 (25), 86, 89
בן מנחם, נ' 112 (42), 136 (42), 224 (218)
בן שמאי, ח' 55 (2), 72 (37), 73 (40-39), 77
(52), 78-79, 139, 195-196
בנדויד, א' 56 (7)
ר' בנימין מטודלה 39
בנימין הנהוונדי 188 (152)
ספר המצוות 72 (37)
בנעט, ד"צ 183 (139)
בראדי, ח' 98 (12), 100, 154 (85), 220
(213), 222 (216), 233-234
ברג'ה, י' (Bargés) 55 (2), 67 (22), 72 (37),
73 (39), 82 (62), 85 (68)
- גד, ח"י 97 (4)
גוטליב, י' 131 (35)
גוטמן, י' 182 (139)
גויטיין, ש"ד 202 (178), 203 (180)
גולב, נ' 124-125, 127 (21), 128 (24)
גולדפלד, י' 152 (80)
גונציג, י' (Günzig) 67 (25)
גורדיס, ר' 176 (124)
גושן-גוטשטיין, מ' 19 (16), 97 (4)
גייגר, א' 204 (183)
גינצבורג, ל' 20 (19), 39, 40 (73)
גלינר, י' 130 (29)

- גלנוס 141 (57)
גרינהוט, א' 37 (71)
- ד' אוידזאן, י' 22 (29), 54, 88 (74), 232
דה-רוסי, ב"ג 74 (44)
דוד בן אברהם אל-פאסי
אגרון 64, 205 (188), 209, 218, 226-227
פירוש תהילים 55, 64
ר' דוד קמחי 25 (37), 28 (45), 65 (20), 67
(23), 75, 111, 112 (42), 147 (66), 208
(194), 244
דודוביץ, ת' 131 (36), 162 (97)
ר' דונש בן לברט 129 (28)
ספר התשובות 52, 122 (5), 136-137, 145,
147 (66), 215, 224-226
דוקעס, י"ל 72 (37), 99, 154 (84)
דייטריצי, פ' (Dietrici) 46 (86)
דן, י' 190 (154)
דניאל אלקומסי 20 (20), 95 (88), 195
כתב תעמולה 194-195
פירוש התנ"ך (שרידים)
ויקרא 19-20
תהילים 13 (1), 20 (18), 77 (51)
פתרון שנים עשר 20 (20), 194
קול קורא 72 (37), 194
דרייבר, ס"ר (Driver) 188 (152)
- האחים הנאמנים, ראה: אגרת על המוסיקה של
האחים הנאמנים
האידיאל הלימודי-ההשכלתי
לפי ר' אברהם אבן דאוד 182 (139)
לפי ר' אברהם אבן עזרא 181-197
לפי אלגזאלי 182 (139)
לפי ר' בחיי אבן פקודה 182 (139), 183
(140), 190 (154)
לפי חכמי הקראים 193-197
הופמן, ת' (Hofmann) 191 (155)
הורוויץ, ק"ד 100-104
היידנהיים, ו' 123 (5)
היינמן, י' 181 (136)
הירשפילד, ה' 50 (95), 67 (24)
- הלפר, ב"צ 96 (3)
הלקין, א"ש 18 (11), 22 (30), 40 (74), 42
(77), 50 (95), 53, 140 (55), 148 (70), 153,
166 (110)
הציונים הביאוגרפיים שבכותרות המזמורים
דעת ר' אברהם אבן עזרא 191-192
דעת יפת בן עלי 94-95
דעת סלמון בן ירוחם 60
דעת ר' סעדיה גאון 25
'הקדמונים' (= כינוי של חז"ל בספרות ימי-
הביניים) 127, 132 (37)
הרכבי, א"א 22, 50 (96), 52-53, 72 (37), 99,
101, 102 (18), 106
וורנר, א' (Werner) 29 (48), 31 (55), 32 (56)
וידר, נ' 20 (18), 19, 72 (37), 74 (42), 80
(59), 83 (67), 85 (68), 86 (69), 91 (83), 95
(88), 187 (147), 188 (151-152), 191 (155)
ויידא, ג' (Vajda) 194, 195 (168)
וילנסקי, מ' 107 (32), 127 (21), 129, 136
(43), 224 (218)
ויר, ש' 100
זולאי, מ' 31 (56)
זנה, י' (Sonne) 29 (48), 32 (56)
- חונין אבן אסחאק
מוסרי הפילוסופים 142 (60)
חיבת אללה אבו אלברכאת 147 (66)
חישוב הקץ
ר' אברהם אבן עזרא שולל 53, 187
יפת בן עלי שולל 187
ר' משה בן מימון שולל 53
סלמון בן ירוחם מחייב 187 (142)
ר' סעדיה גאון מחייב 53
רש"י מחייב 187 (148)
- טדרוס אבואלעאפיה
גן המשלים 202, 229-231
דיואן שירי האזור 155 (88), 229-230
טמני, ג' (Tamani) 133
טריטון, א"ס (Tritton) 121 (1), 204 (184)

- י' הודה אלחריזי
 ספר מוסרי הפילוסופים (מתרגם) 142 (60)
 ספר ערוגת הבושם (מתרגם) 148-149
 ספר תחכמוני 32 (56), 147 (66)
 ר' יהודה אבן בלעם 97, 98 (9), 99, 103 (21-22), 106, 183, 203 (183)
 ספר ההכרעה (פירוש התורה) 132 (37), 178 (130)
 ספר התג'נים (הצמוד) 132 (37), 225 (221)
 פירוש נביאים ראשונים ואחרונים 97, 104-102
 ר' יהודה אבן גיאת 203 (183), 229, 234
 יהודה הדסי 95 (88)
 אשכל הכפר 185-186, 188, 191 (155)
 ר' יהודה הלוי 46 (86), 112 (42), 166 (110), 227, 232-233
 דיואן 201, 203 (180, 183), 222 (216), 227, 232-233
 ספר הכוזרי 72 (37), 141 (59), 143 (61), 147 (66), 148 (67), 150 (75), 156-157, 235 (232)
 עליונות לשון הקודש ושלמות השירה
 המקראית 141 (59), 156-157
 שירת המזמורים במקדש — בעקבות שיטת רס"ג ('ההתניה המחומשת') 142 (61), 156-157
 ר' יהודה חיוג' 103 (22), 130 (31), 137
 ספר אותיות הנוח והמשך 97 (3)
 שלשה ספרי דקדוק 96, 97 (3), 127, 136 (43)
 ר' יהודה ליאון משקוני
 אבן העזר 123 (5)
 ר' יהודה אבן עבאס 203 (183)
 ר' יהודה אבן עקנין
 התגלות הסודות והופעת המאורות (פירוש לשיר השירים) 166 (110)
 ר' יהודה אבן תיבון 107 (32), 127 (21), 140 (56), 219 (212)
 ר' יהוסף הנגיד 147 (67), 201-202, 205 (190), 229
 יואל, י' 18, 23 (32-33), 40
- ר' יונה אבן ג'נאח 106, 127-129, 130 (31), 137, 218 (211), 220
 ספר הרקמה 64, 107 (32), 127 (21), 203
 ספר השורשים 147 (66), 205 (188), 210, 214 (202), 217, 219, 225 (221), 227
 ר' יוסף טוב עלם
 צפנת פענח 122 (4-5), 132 (37), 163, 179 (131)
 יוסף בן מתתיהו 28 (45), 152 (80)
 ר' יוסף אבן צדיק 229, 232
 ר' יוסף קמחי 167 (110)
 ילון, ח' 147 (66)
 ילין, ד' 152 (80), 155 (88), 201-202
 יעקב אל-קנדי 30 (51, 53), 46
 ר' יעקב בן אשר (בעל הטורים) 61 (14)
 ר' יעקב בן מאיר (רבינו תם) 125 (14)
 יעקב אל-קרקסאני
 ספר המאורות ומגדלות הצופים (=כתאב אלאנואר ואלמראקב) 20-22, 24, 50, 80, 83 (67), 195
 יפת בן עלי 55, 77 (52), 91 (84), 127-128, 139, 199
 המזמורים האנונימיים 73-77
 המינוח שבמזמורים ובכותרותיהם
 'למנצח' 209
 'מזמור' 208
 עשר לשונות של בקשה 71
 עשר לשונות של שבח 70
 שבעת ציוני הסוג הספרותי 92
 הציונים הביאוגרפיים שבכותרות המזמורים 94-95
 הציונים המוסיקליים שבכותרות המזמורים 84-85
 זיקתו לפירוש רס"ג לתהילים — בין פולמוס מובלע להתעלמות 67, 71, 73, 77, 79-80, 82-85, 88
 חקירה עצמית לעומת השענות על קודמיו 67, 71, 72 (37), 188 (152)
 'מִדְּוָן' (= 'העורך' / 'הכתוב' / 'המספר') של התורה 90
 של מגילת אסתר 92 (85)

- של מגילת קהלת 86, 89
של מגילת רות 87 (72)
של ספרי הנבואה 91
של ספרי נביאים ראשונים 88-91
של ספר משלי 87-88
של ספר תהילים 74, 85-87, 92, 94
מיהות מחברי המזמורים 73-77
מסתייג מדברי חז"ל 72 (37)
מסתייג בדברי חז"ל מבלי לאזכרם 70, 75-76
מעלת 'רוח הקודש' במדרגות הנבואה 78-81
ספר ענין התפילה (מיוחס) 82 (64)
עקרון הסידור של המזמורים 83, 85, 87, 94-95
פירוש התנ"ך 67 (24)
התורה 67 (24), 90
שמות 78 (53), 188 (152)
שמות-ויקרא (בתרגום עברי) 90 (81)
במדבר 73 (40), 78
נביאים ראשונים 88 (77)
יהושע 88-89
שמ"א 79, 89, 170 (117)
ישעיהו 188 (152)
חרי-עשר 68, 72 (37), 73 (39), 188
הושע 67 (22-23), 71 (35), 91
עמוס 147 (66)
יונה 172 (120)
נחום 67
זכריה 72 (37), 73 (39), 78, 80 (58)
תהילים 18 (15), 25 (37), 30 (50), 54-55, 58 (11), 67-95, 109 (37-38), 135, 139, 173, 187, 190, 195, 201, 209, 214, 218, 223, 227
משלי 67 (25), 68, 87-88, 195-196
איוב 72 (37), 188 (152), 195
שיר השירים 67, 85 (68), 188 (152)
רות 67 (22), 68, 87 (72), 188 (152)
קהלת 67, 89
אסתר 88 (77), 92 (85)
דניאל 67, 71 (34), 72 (37), 74 (42), 80
- (57), 86 (69), 187 (147-148), 188
פרשנות פרוגנוסטית על דרך הפשר 91
(82-83), 93-95, 187-188
ראיותיו שספר תהילים הוא סידור תפילות החובה 68-71
ר' יצחק אברבנאל 99
פירוש שמות 147 (66)
פירוש יואל 98
ר' יצחק אלפסי (רי"ף)
שאלות ותשובות 107 (32), 235 (232)
ר' יצחק אבן ברון 106
ר' יצחק אבן גיאת 233 (230)
פירוש קהלת 88 (75), 132 (37), 141 (57), 142 (60), 151 (79), 152 (80), 158-159
ר' יצחק אבן כ'לפון
דיואן 202-203, 229
ר' יצחק אבן לאטיף 32 (56)
ר' יצחק בן שמואל אלכנזי 99, 106
ר' יצחק שר שלום 106
ירדן, ד' 147 (66), 197 (170), 202, 205 (190), 214 (202), 222 (216), 225 (221), 229-230
ישועה בן אליהו הלוי 201, 203, 231-234
ישועה בן יהודה (הקראי) 23 (31), 90 (79), 116-117
ר' ישראל נג'ראה 235 (232)
ישראלזון, י' 102-104
כהן, גרשון 97 (8)
כתב-יד וירונה של השריד 133-134, 205, 212, 215 (205), 218
לוי בן אברהם
לוית חן 121 (1)
ר' לוי אבן אלחבאן 203 (183)
לוי בן יפת הלוי
ספר אלקול פי אצלואת (מיוחס) 82 (64)
ספר המצוות 82 (64)
לוי, לחדיג 127 (20)

- עמדת יפת בן עלי 74, 85-87, 92, 94
 עמדת ר' מימון אבי הרמב"ם 164 (104)
 עמדת ר' משה הכהן ג'קטילה 108-109, 164
 עמדת סלמון בן ירוחם 66
 ר' מימון בן יוסף הדיין
 אגרת הנחמה 164 (104)
 מירסקי, א' 202 (179), 229
 מלטר, ה' 53 (101), 56 (4)
 מלמד, ע"צ 135 (42)
 ר' מנחם בן שלמה המאירי 34 (61)
 בית הבחירה 107 (32)
 ר' מנחם די לונזנו 235 (232)
 מנחם בן סרוק
 מחברת 147 (66), 205 (188), 215-217, 225 (221)
 תשובות תלמידי מנחם 117 (66)
 מרגוליות, ד"ס 67 (22), 72 (37), 74 (42), 80 (57), 86 (69)
 מרגליות, א' 125 (13)
 מרוויק, ל' 55 (1, 3), 60, 88 (77), 89-90, 92 (85), 188 (152)
 מרמורשטיין, א' 13 (1), 20 (18), 77 (51)
 מרקן, י"ד 20 (20), 68 (26), 101
 ר' משה הכהן אבן ג'קטילה 96-119, 127-129, 137-138, 173-175, 183
 ביאורים אנונימיים התואמים את שיטתו
 לתפילת יונה 117 (51), 170-171, 175 (122)
 למזמור צ' 178 (129)
 דברי שבח וגנאי שנכתבו עליו 96-99
 דויד היה נביא, אך מזמוריו אינם נבואות 111
 המזמורים — תפילות לא-נבואיות 110-111, 112, 119
 המינוח שבכותרות המזמורים
 'למנצח' 210
 'מזמור' 205, 207
 'נגינות' 215
 העתקת פירוש תהילים (כ"י פירקוביץ)
 ואובדנה 100-101
- לוי, ב"מ 18 (13-14), 22 (27)
 לוי, י' 122 (5), 130 (29), 148 (69), 155 (87), 192 (161), 193 (162), 206, 214 (203), 220, 227, 233-234
 לוצאטו, ש"ד 201, 204 (183), 227, 232
 אגרות שד"ל 148 (69)
 ליברמן, ש' 121 (2)
 ליפמאן, ג"ה 122 (4), 127, 141 (57), 142 (59), 147 (65), 162 (97), 163 (100-101), 165 (107), 166 (108), 171 (119), 206 (191), 212 (197), 215, 224 (218), 234 (231)
 מאן, י' 20 (18-19), 72 (37), 194
 מאתיוס, ה"י 53, 123 (6), 133 (39), 165 (106), 174 (121), 241
 'מדון' (= 'העורך' / 'הכותב' / 'המספר') 89 (78), 90 (79), 81 (81), 158, 162-164, 199, 228-229 ראה גם: אברהם אבן עזרא, עורכים ועריכה בספרי המקרא, מחברי ספרי המקרא; יפת בן עלי, 'מדון'.
 מונדשיין, א' 53, 123 (6), 133 (39), 174 (121), 241
 מונרו, ג"ט 203 (180-181), 230 (227)
 מוסיקה ומוסיקולוגיה
 אצל אברהם אבן עזרא 140-148, 157-158, 212-236
 אצל יהודה הלוי 156-157
 אצל יפת בן עלי 84-85
 אצל משה אבן עזרא 148-157
 אצל סלמון בן ירוחם 61-63
 אצל סעדיה גאון 27-41, 44-47
 מיהות מחברי המזמורים
 עמדת ר' אברהם אבן עזרא 159-162, 167, 179-180, 199-200
 עמדת יפת בן עלי 73-77
 עמדת ר' משה הכהן ג'קטילה 104-105, 107-114, 118-119
 עמדת סלמון בן ירוחם 63-66
 עמדת רס"ג 25-27, 50-52, 107
 מיהות עורך ספר תהילים
 עמדת ר' אברהם אבן עזרא 162-168

שירת המזמורים במקדש — בעקבות שיטת רס"ג ('ההתניה המחומשת') 150-151, 157 שירת ישראל בימי המקרא חסרת מקצב וחריזה 147 (66), 149, 151-153 שלמות המוסיקה בישראל בתקופת המקרא 148-157
 ר' משה בן מאיר 131 (36)
 ר' משה אבן תיבון
 פירוש שיר השירים 147 (66)
 נויבאור, א' (Neubauer) 32 (56), 34 (61), 188 (149, 152), 201
 נמוי, ל' 20 (21), 22 (28), 50 (95), 68 (26), 80 (58), 83 (67), 87 (72), 195 (167)
 סגל, מ"צ 197 (170)
 סהל בן מצליח 85 (68), 185 (144)
 סידור התפילות כמנהג היהודים הקראים 59 (12)
 סידור קראי קדמון (קטע גניזה) 39
 סילבר, מ' 170, 247
 סילמן, י' 157 (90)
 סירט, ק' 121 (1)
 סלמון בן ירוחם 40, 55-66, 138, 187 (148), 199
 הציונים המוסיקליים שבכותרות המזמורים 61-63
 מיהות מחברי המזמורים 63-66
 מסתייג מדברי חז"ל 61
 מסתייע בדברי חז"ל מבלי לאזכרם 62
 מתפלמס בגלוי עם סעדיה גאון 56, 59-61, 63-66
 ספר מלחמות ה' 40 (74), 54, 56, 88 (74)
 עונה על טענות רס"ג מבלי להזכירו בשמו 57-59
 עיקרו של ספר תהילים — נבואה על הגלות והגאולה 57, 59 ראה גם: יפת, פרשנות פרוגנוסטית על דרך הפשר
 פירוש התנ"ך
 קהלת 195 (168)
 רות (מיוחס לו בטעות) 68 (26)

הפירושים ליש', לתרי-עשר ולתה' ט"ז-כ"ט
 שיוחסו לו אינם פרי עטו 101-103
 מאחר מזמורים לאחרית ימי בית ראשון ולגלות בבל 104, 108, 110, 112-119
 מיהות מחברי המזמורים 104-105, 107-114, 118-119
 מיטפוריזציה קיצונית וביאור מאולץ 115, 117 (51), 175 (122)
 ספר לשון זכר ולשון נקבה 96, 100, 106
 עורך ספר תהילים לא ידע מי חיבר את המזמורים האנונימיים 108-109, 167
 פיוטיו מעידים על אמונתו בביאת הגואל 98
 פירוש תהילים 99-119, 130-131, 132 (37), 135, 137, 139, 145 (63), 159-161, 163-165, 167, 173-175, 178-179, 199, 205, 207, 208 (194), 210, 215-218, 220, 222, 225 (221), 226-227, 239-241, 243-245
 תרגום עברי של ספר אותיות הנוח והמשך לחיג' 96, 127 (21)
 ר' משה בן מימון 95 (88), 107 (32), 164 (104)
 איגרת תימן 53
 הלכות הירושלמי 121 (2)
 מאמר תחיית המתים 97
 מורה הנבוכים 19 (17), 98 (9), 158 (91)
 משנה תורה 28 (45), 121 (2), 150 (76)
 תשובות הרמב"ם 121 (2)
 ר' משה בן נחמן 99, 107 (32)
 ספר הגאולה 98
 פירוש שמות 89 (78)
 פירוש שה"ש (מיוחס) 167 (110)
 ר' משה אבן עזרא 216, 232-233
 דיואן 206
 ספר העיונים והדיונים (כתאב אלמחאצ'רה ואלמד'אכרה) 96-97, 140 (55), 141 (57), 142 (59), 147 (65-67), 148, 151-158, 229-230
 ספר הענק 220 (213)
 ספר ערוגת הבושם (מקאלה אלחדיקה פי מעני אלמג'אז ואלחדיקה) 148-156, 214 (202)

- תהילים 37 (68), 39, 55-67, 69-70, 71
(36), 73, 75, 81, 83 (67), 84-85, 87, 135,
160 (93), 195, 201, 209, 214 (202), 215,
227
ראיותיו שספר תהילים הוא סידור תפילות
החובה 57-61
סלפלד, ס' (Salfeld) 166 (110)
ר' סעדיה גאון 13-54, 85 (5), 96 (31), 101,
(42), 103 (46), 104 (49), 109 (61),
137-135, 155 (211), 215, 229, 245, 256,
274, 280
איננו מחברו של כתב הפולמוס האנטי-קראי
על התפילה המובא ע"י קרקסאני 21-24
אמונות ודעות 23 (35), 24 (36), 29-31, 37,
(67), 42 (77), 45-46, 48, 52-53, 69 (30),
130 (31), 138 (48)
אסור לשורר ולנגן את המזמורים מחוץ
למקדש, ואילו קריאתם (העיונית והליתורגית)
מותרת בכל מקום: 38-41, 60-61
אשא משלי 18-19
האגרון 50 (96), 62 (17), 152 (80), 83
היחס שבין שתי הקדמותיו לתהילים 13-14
הציונים הביאוגרפיים-גיאוגרפיים
שבכותרות המזמורים 24-25
חולק על דברי חז"ל, או נוטה מדבריהם 16
(8), 17, 25, 26 (38), 28, 33 (60), 35, 36-37,
39, 51, 138
כתאב תחציל אלשו"איע אלסמעיה (ספר על
מקור המצוות השמעיות) 21 (24), 22 (30)
כתב פולמוס נגד אלקומסי 20 (20)
כתב פולמוס נגד ענן 22
מוסיקה ומוסיקולוגיה
בזיקה לשירת המזמורים במקדש 29-41,
44-47
הקטע על המוסיקה ב'אמונות ודעות'
45-46
תורת האתוס המוסיקלי 44-47
מיהות המחברים של ספרי המקרא
לגבי התורה 50
לגבי איוב 51
לגבי משלי 50-51
- לגבי ספר תהילים 25-27, 50-52, 107
מלחמתו בקראים
בענין התפילה 18-19, 22-24, 39, 41,
44, 188 (151)
בענין קידוש החודש 53-54
העדר נימה פולמוסית בפירושו לתהילים
56
נוקט עמדות קיצוניות מתוך היענות לצורכי
השעה 52-54
סדור רס"ג 18-19, 22 (29), 23-24, 37,
(67), 39 (72), 40-41, 56, 58 (9), 59, 137,
(46), 239
ספר הגלוי 50 (96), 52-53
ספר המצוות 40 (74)
ספר חיוב התפילה 18 (14), 23, 56, 58 (9)
עקרון הסידור של המזמורים 43-44, 197
פירוש התנ"ך
התורה (הפירוש הארוך) 18, 22 (30), 26,
(39), 40 (74), 42 (77), 48, 49 (91), 50, 52,
(100), 64, 122 (3), 138 (47-48), 177 (126)
ויקרא 27 (40-41), 52 (100)
ישעיהו 48 (90), 109 (63), 136 (44)
תרי"עשר (אבד) 67 (23)
תהילים 13-54, 55-65, 67, 69 (29),
70-71, 73, 75, 77, 79, 81-82, 84-85, 87,
92 (86), 93-95, 107-108, 112-113, 116,
(48), 135-139, 142-145, 150-151, 157,
160-162, 164-165, 167, 168, 170, 173,
188 (151), 196-197, 198 (172), 199, 202,
210-212, 214-218, 220, 222-228,
243-244
משלי 49-51, 68 (27), 87, 132 (37),
136
איוב 49-51, 53, 92 (85), 130 (29), 136,
(45)
דניאל 53, 174 (121), 187 (148)
פירוש ספר יצירה 88 (75)
רטוריקה
דברי האדון (הנבואות) אינם יכולים
לשמש את העבד בפנייתו אליו 17-19, 23, 57,
58 (9)

- עמדת סלמון בן ירוחם 66
עמדת ר' סעדיה גאון 43-44, 197-199
'ערבִייה' (=תנועה הטוענת לעליונות
המוחלטת של הערביות)
תגובת ר' אברהם אבן עזרא 157
תגובת ר' יהודה הלוי 156-157
תגובת ר' משה אבן עזרא 151, 155, 157
- פגיס, ד' 141, 147 (66), 148 (67), 155 (87),
163 (99)
פוגלשטיין, ה' (Vogelstein) 131 (35)
פוננסקי, ש"א 22, 53, 56, 68 (26), 72 (37),
90 (78), 96 (2), 97 (4-7), 99-106, 109 (38),
113, 115 (47), 119, 128 (23, 26), 132 (37),
137, 139, 225 (221), 244
פופר, ו' (Popper) 136 (43)
פילווארג, י'
בני רשף 123 (5), 215, 217 (209), 221
(214), 222 (217)
פינס, ש' 147 (66)
פינסקר, ש' 55 (1), 56, 72 (37), 82 (64), 140
(56), 195
פינקל, י' 97 (9), 104, 175 (122), 208 (193),
210, 215, 218
פירוש קראי אנונימי לשמות-ויקרא 90 (81),
186
פירקוביץ, א"ש 82 (64), 95, 103-104, 188
(149)
פיתאגורס 155
פליישר, י"ל 123 (6), 124, 125 (16),
126-127, 129, 131 (35), 133 (39), 136
(43), 225
פליישר, ע' 205
פנטון, פ' (Fenton) 149 (71)
פערלא, י"ש 40 (74)
פרידלנדר, מ' 123 (5-6), 126-129, 132 (37),
139, 163 (101)
פרייס, א' 169, 245-246
פרמר, ה"ג (Farmer) 29 (48), 30 (51), 53,
46 (83, 85)
- דברי העבד (התפילות) שבספר תהילים
חייבים להתפרש כדברי האדון (כציוויים,
אזהרות וכו') 41-43
הבעה יעילה חייבת להיות מגוונת ועקיפה
14-17, 42-43, 47-49
הרטוריקה של ספר התורה 48
הרטוריקה של ספר משלי 49
שירת המזמורים במקדש — על פי
'ההתניה המחומשת'
הבסיס המוסיקולוגי 44-47
התנאי האינסטרומנטלי 33-35, 38 (69)
התנאי הזמני 35-36
התנאי המוסיקלי 29-33
התנאי המקומי 36-38
התנאי הפרסונלי 28-29
חכמים מאוחרים המתיחסים ל'התניה
המחומשת' 60-63, 82-85, 135, 142-148,
150-151
שם אדם מוסב במקרא בהוראה קיבוצית על
צאצאיו 26-27, 63-66, 113 (44)
'תאויל' (=ביאור שלא כמשמע על דרך
ההעברה וההרחבה) 15, 26, 27 (41), 41-43,
47-49, 138 (48)
תפסיר התנ"ך
התורה 22 (30), 27 (41), 48, 52, 64
(19), 122 (3), 164 (101)
ישעיהו 62 (17), 136 (45)
סקוז, שז"ל 55, 64, 104 (27)
- "על לשון" (= הנבואה מדובבת בני דור
עתידי) 95, 173-174, 176-178, 190
ענעלאו, ה' 185 (145)
ענן בן דוד 22, 68 (28), 72 (37), 74 (42),
183, 185 (144)
סבל הירושה 22-23
ספו המצוות 20 (19)
עפפנשטיין, ש' 14 (4), 102
עקרון הסידור של המזמורים
דעות שונות של חז"ל 204 (187)
עמדת ר' אברהם אבן עזרא 197-204
עמדת יפת בן עלי 83, 85, 87, 94-95

- פרץ, מ' 103 (22), 179 (130)
פתחיה מרעגנספורג 39
- צונץ, ל' 30 (50), 213 (198)
צוקר, מ' 13 (3), 19-17, 21 (24), 22 (30), 23 (32), 24 (35), 25-26, 27 (40), 35-36, 42 (77), 52 (99-100), 56, 78 (54), 138 (48), 177 (126), 194-195, 210
צעדנר, י' 123 (6)
- קאופמן, ד' 140 (55), 141 (56), 213 (198)
קאפח, י' 13, 14 (5), 17, 19, 26 (39), 29, 33 (60), 35 (62-63), 36 (66), 38 (69), 44, 48 (90), 50 (93), 53 (100), 88 (75), 136 (45), 188 (151), 190 (154) ראה גם: ר' בחיי אבן פקודה; ר' יצחק אבן גיאת, פירוש קהלת; ר' סעדיה גאון, אמונות ודעות ופירושו לתורה, לתהילים, למשלי, לאיוב, לדניאל ולספר יצירה קוטשר, י' 56 (7)
קוקובצוב, פ' 96 (1)
קלאר, ב' 22 (29), 164 (104), 185 (144), 186 (146)
קניקוט, ב' 74 (44)
קראים
התנגדותם ללימוד חכמות חיצוניות 197-193
יתרון התפילות הנבואיות על פני הסידור הרבני 19-21, 59
יתרון ספרי נ"ך כמקור ללימוד הלכות על-פני המשנה 185-187
שני עמודי הדעת — דעת המצוות ודעת הקץ 187 ראה גם: ר' אברהם אבן עזרא, מלחמתו בקראים; ר' סעדיה גאון, מלחמתו בקראים
קרנסקי, י"ל 123 (5-6)
- רג'יו, י"ש (יש"ר) 123 (6)
רודריגז, ק' 147 (65), 212 (197)
רוזין, ד' 122 (4), 125 (14), 126 (18), 131 (36), 132, 135 (42), 140 (54), 148 (69), 163 (99), 212 (197), 237, 246
- רוזנטאל, י' 17 (10)
ריבלין, י"י 13 (3), 17-19, 29 (46), 33 (60), 35 (63), 44
רייפמן, י' 136 (42)
רצהבי, י' 147 (67), 203 (182)
שאלות עתיקות בתנ"ך 84 (68)
שוני, י' 13 (3), 14 (5), 15 (6), 16 (9), 18-19, 38, 40, 44 (81)
שורשטיין, נ 67 (22)
שטיינשניידר, מ' 82 (64)
שטרן, ש"מ 152 (80), 201 (176), 230-234
שייבר, א' 20 (21), 21, 85 (68)
שילוח, א' 29 (47), 30, 46 (87), 47 (89), 149
שירמן, ח' 146, 152 (80), 155 (88), 201-204, 233 (230)
שכטר, ש"ז 20 (20), 48 (90)
ר' שלמה אבן גבירול
דיואן 222 (216), 229
ספר תיקון מידות הנפש 140 (56)
ר' שלמה בן יעיש
סופרקומנטר על ראב"ע לתורה 123 (5)
ר' שלמה בן יצחק (רש"י) 107 (32), 183
פירוש התלמוד 76 (50), 164 (102)
פירוש התנ"ך
התורה 48, 89 (78)
שופטים 89 (78)
יחזקאל 89 (78)
חבקוק 28 (45)
זכריה 174 (121)
תהילים 27 (42), 111, 116 (48), 136 (42), 164 (102), 192, 219-220, 222
רות 90 (79)
דניאל 187 (148)
ר' שלמה בן לביא 182 (139)
ר' שמואל אבן נגרילה (הנגיד) 130 (31), 147, 171 (119), 206 (191), 214 (202), 225 (221)
בן תהילים 179 (170), 201-202, 205 (190), 229-230
בן משלי 201, 220 (213)
בן קהלת 201

- שרים, יצחק 126
- דיואן 220 (213)
- פירוש תהילים 206 (191)
- ר' שמואל בן חפני גאון 92, 99
- ר' שמואל בן מאיר (רשב"ם) 125, 183
- פירוש התורה 125, 184
- ר' שמואל אבן מוטוט
- מגילת סתרים 123 (5)
- ר' שמואל צרצה
- מקור חיים 123 (5)
- ר' שם טוב אבן פלקירא
- ספר המבקש 47 (89)
- שעוועל ח"ד 167 (110)
- שפרבר, א' 26 (39)
- ששון, ד' 220 (213)
- ת'אבת אבן קורה 149
- ר' תנחום הירושלמי 106
- פירוש התנ"ך
- ישעיהו 101-102
- יונה 104 (26)
- תהילים 12 (56), 102, 104
- תרגום אונקלוס 26 (39)
- תרגום הוולגטה 210, 234 (231)
- תרגום השבעים 34 (61), 36 (64), 74 (44),
- 164 (101), 210, 234 (231)
- תרגום יונתן בן עוזיאל 31 (54), 223

CONTENTS

Preface	9
Chapter I: The Approach of R. Saadya Gaon — The Psalms as the Second Torah	13
Chapter II: The Approach of the Karaites — the Psalms as the Biblical Prayer Book of Israel	55
1. Salmon ben Yeroḥam	56
2. Yefet ben Eli	67
Chapter III: The Approach of R. Moshe Ibn Chiquitilla — The Psalms as Non-Prophetic Prayers	96
Chapter IV: The Approach of R. Abraham Ibn Ezra — The Psalms as Divinely Inspired Sacred Poetry	121
1. The Two Commentaries of Ibn Ezra on the Book of Psalms	121
2. Ibn Ezra's Approach Evolving out of his Confron- tation with the Work of his Predecessors	135
3. The Text of the Introduction of the Lost First Com- mentary	237
4. The Text of the Introduction of the Printed Com- mentary	247
Bibliography	249
Index of Scriptural and Rabbinical References	257
General Index	275

BAR-ILAN UNIVERSITY
THE INSTITUTE FOR THE HISTORY OF JEWISH BIBLE RESEARCH

Directors

MOSHE GOSHEN-GOTTSTEIN • URIEL SIMON

SOURCES AND STUDIES

II

The publication of this volume was supported by
The Rabbi Nurok Chair in Biblical Studies

ISBN 965-226-031-2

©

Copyright by Bar-Ilan University
Printed at Ahva Cooperative Press
Jerusalem 1982

URIEL SIMON

FOUR APPROACHES TO THE BOOK
OF PSALMS
FROM SAADYA GAON TO ABRAHAM IBN-EZRA

Including an unpublished fragment
of the "First Recension" of Ibn-Ezra's Commentary on Psalms

Bar-Ilan University Press
Ramat-Gan • 1982

המכון לתולדות חקר-המקרא היהודי

המכון לתולדות חקר-המקרא היהודי שבפקולטה למדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן, מוקדש לחקירת פרשנות המקרא וחקר-המקרא היהודיים מראשיתם ועד היום. בשעה זו פועל המכון בחמישה תחומי עיון: תרגומי המקרא הקדומים בארמית, ביונית ובערבית; פרשנות חז"ל בתלמודים ובמדרשים; פרשנות הפשט של ימי הביניים; כתבי-יד עבריים והמסורה; צמיחת מחקר-מקרא יהודי במסגרת חכמת ישראל. פרסומי המכון ייצאו לאור בסדרת 'מקורות ומחקרים' הכוללת בשלב זה: מהדורות מדעיות של פירושי אבן בלעם ואבן עזרא; מאסף כולל של פרשנות חז"ל לנ"ך; ילקוט שקיעים מתרגומי מקרא ארמיים; תרגום השבעים כפירוש תנ"ך יהודי וכן מונוגרפיות ופרסומי טקסטים.

פרסומי המכון לתולדות חקר-המקרא היהודי

מקורות ומחקרים/ב'

ארבע גישות לספר תהלים — מר' סעדיה גאון עד ר' אברהם אבן עזרא

(כולל שריד מ'שיטה ראשונה' של פירוש ראב"ע לתהלים שעדין לא ראתה אור)

הספר

תיאור מקיף של פרק מרתק בתולדות פרשנות המקרא היהודית — מחלוקת רבת-פנים בדבר מהותם של המזמורים ומעמדם הנבואי. רב סעדיה גאון ראה את ספר תהלים כמעין תורה שניה, שכולה נבואה, ותפילה אין בה. ואילו המפרשים הקראיים יפת בן עלי וסלמון בן ירוחם ראו בו את סידור תפילות החובה של ישראל. בניגוד גמור לכל קודמיו התייחס המפרש הספרדי הגדול ר' משה אבן ג'קטילה למזמורים כאל תחינות ותשבחות לא-נבואיות; ואילו ר' אברהם אבן עזרא חזר לעמדה הקרובה למדיי לזו של חז"ל — המזמורים כשירת קודש נבואית.

המחבר

פרופ' אוריאל סימון שימש שנים רבות ראש המחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן. הוא בעל הקתדרה לתנ"ך על שם הרב נורוק, ומנהל (ביחד עם פרופ' מ' גושן-גוטשטיין) את 'המכון לתולדות חקר-המקרא היהודי'. במסגרת המכון הוא מכין עתה מהדורה ביקורתית מבוארת של פירושי ר' אברהם אבן עזרא לתרי-עשר ולחמש המגילות.